

19.09.2026. / 14.00-18.30

4. Vidzemes lībiskās kultūrtelpas starptautiskā konference

**VIDZEMES LĪBISKĀS
KULTŪRTELPAS VĒRTĪBAS –
AKTUĀLAIS un ATKLĀTAIS**

**TĒMA: LĪBISKAIS MANTOJUMS
MĀJVĀRDOS un VIETVĀRDOS**

Indra Jaunzeme

Staiceles lībiešu muzeja "Pivāлинд" vadītāja

**Vārdi, kas glabā vēsturi.
Staiceles apkārtnes vietvārdi un mājvārdi –
lībiskais mantojums Salacas krastos**

Vārdi, kas glabā vēsturi.

**Staiceles apkārtnes vietvārdi un
mājvārdi – lībiskais mantojums
Salacas krastos.**

1943. gada 2. novembrī laikraksts „Tālavietis” raksta:

«Tālu Vidzemes ziemeļrietumu stūrī, kur vēlīnā rudens saulē atmirdz sīkiem alkšņiem un kārklu krūmiem pieaugušas noras, kur purvaini smilšainā zemē piekaisīti pelēkie apsūņojušie laukakmeņi, apkārt šalc tumši sili un mierīgi snauž rāvainie purvi, atrodas Rozēnu pagasts, kas savu nosaukumu dabūjis no kādreizējā muižas īpašnieka Rozēna.»

Tas ir viens no lielākajiem Valmieras apriņķa pagastiem, pie kura robežām var satikt kaimiņus igauņus, ainažniekus, salaciešus, alojiešus un mazsalaciešus. Ne tik liels Rozēnu pagasts bijis senāk, kad tas sadalījies vairākos novados. Rozēnu, Dripātu, Puršanu, Vīķu, Ungurpils, Stakenbergu, Skulbergu un Ternejas. Pirmie pieci novadi bijuši pagasti, pārējie daļas no kaimiņu pagastiem. Vēlāk visi minētie novadi, dažādu saimniecisku un ģeogrāfisku apsvērumu dēļ, pamazām apvienoti Rozēnu pagastā.»

1943. gada 25. novembra laikrakstā „Tālavietis” varam izlasīt par Staiceles apdzīvotās vietas rašanos:

«Vēl pirms apmēram 120 gadiem tur, kur tagad atrodas Staiceles ciems, bija tikai krodziņš un uz Salacas krasta pārcēlāja mājiņa. Apkārt šalca tumši egļu un priežu sili, kuros liela bij' zvēru bagātība. Rāvainie un akačainie purvi ar dažādām mistiskām parādībām, teikām un nostāstiem, atbaidīja gājējus, kuri gan reti tur iemaldījās.

Klusumā un vientulība valdīja visapkārt, jo tuvumā nebija nevienas mājas. Šauri ceļi un takas bija iestaigātas tikai pa sausākiem Salacas krastiem.

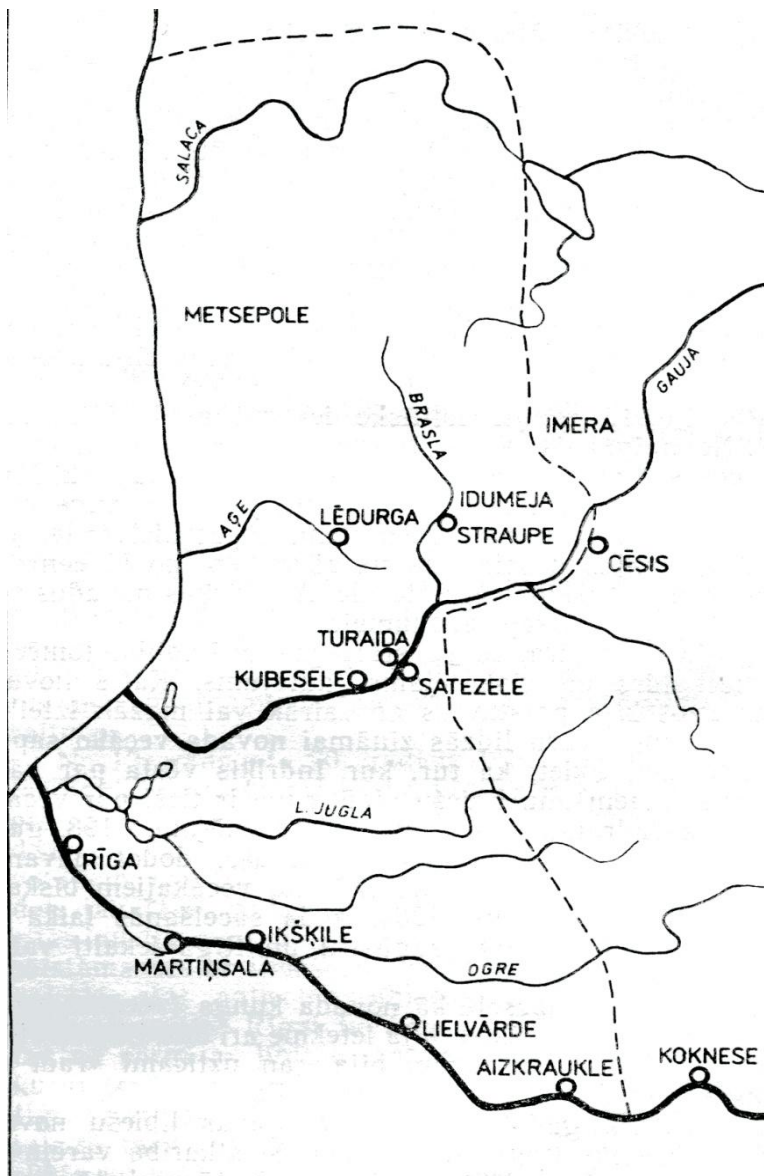
Vientuļā Staiceles krodziņā, kas atradās uz Salacas krasta, dzīvoja gara auguma zviedriete – atraitne Berklunde, kura bija iesaukta par Staiceli. 1846. gadā krodziņu un pārcēlāja mājiņu apvienoja pusmuižā, kurai deva krodziņa īpašnieces nosaukumu – Staicele»

METSEPOLE SALACA STAICELE

Staiceles teritorija vēsturiski atradās **Vidzemes lībiešu Metsepoles novada** ziemeļu malā, un līdz 19. gadsimta pirmajai pusei to apdzīvoja Salacas lībieši. Vienlaikus mūsdienu Staiceles pagasts robežojas ar Igauniju.

Staiceles apkārtnē vēsturiski veidojusies Salacas upes baseina lībiskajā kultūrtelpā. Muižu nosaukumi paši par sevi ne vienmēr ir lībiski, tomēr apkārtnes senie vietvārdi, mājvārdi, ūdeņu nosaukumi un valodas liecības atspoguļo šīs teritorijas lībisko kultūrvēsturisko mantojumu.

12./13.gadsimts
Līvu apdzīvotā teritorija –METSEPOLE

Liels ziedru kadastrs Vidzemē (1681-1710)

Zviedrijas karalistes pakļautība. Rozēnu
apkārtnes teritorijas ietilpa Alojās
draudzes novadā.

Rees Zeemat oder Saleck Letten

3,16 —, Lehlkaje
3,17 Reuse, Rees (Rēza E 109)
3,18 Reuse, Rees (Rēza E 109)
(Fortsetzung 6, 1)

Klein Koddiaek

—, —, Glassesemnick
—, —, Pussa

—, — PURCKENBY, PURKELSDORF

9, 20 Jackle med Megell, Iogle mit Megger
Land
9, 21 Wiste, Uite (Uita E 103)
9, 22 Purcken, Purschen (Puršeni E 103)
9, 23 Purcken, Purschen (Puršeni E 103)
9, 24 Purcken, Purschen (Puršeni E 103)

*Rees Zeemat vai Salacas latviešu ciems. Reuse, Rees,
(Rēza) – tagad Rēciems*

Rung – Rungas

Korte, Korbe – Korbas

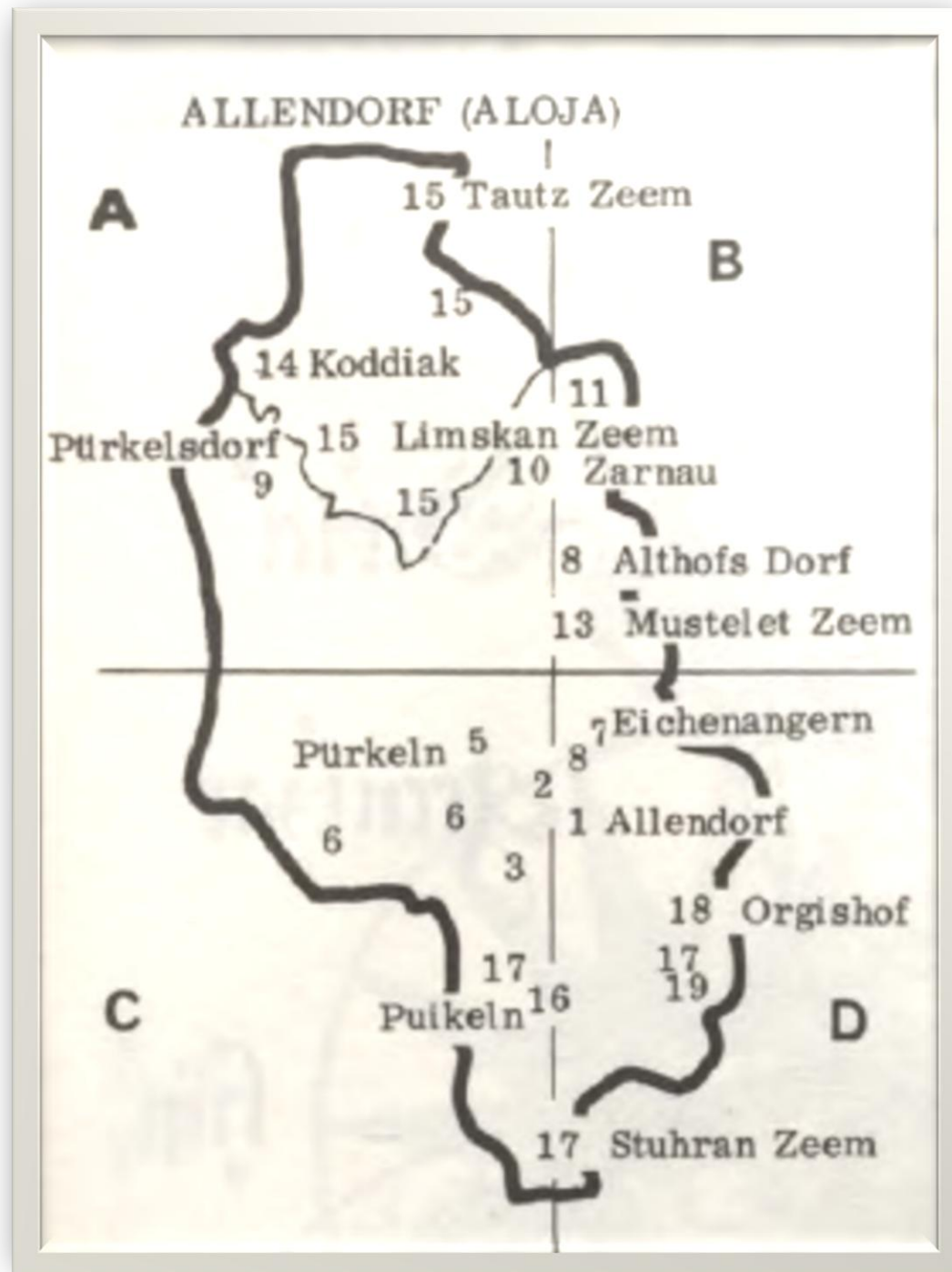
Klein Koddiaek: Glassesemnick – Glāžzemnieki

Pussa - Pužas

Iogle mit Megger Land – Joglas Megru zemes

Wiste, Uite, Uita – Uitas, tagad Vairogi

Purcken, Purschen – Puršēni

10,- ZARNOW eller WRANGELS HOFF,ZAR-
NAU (Viķu muiža E 103)

Libe Zeem

- 11,1 Lischen, Lisken (Līciems E 103)
- 11,2 Menß, Mentze (Mencis E 103)
- 11,3 —, Liefwe
- 11,4 Turbe, Turbe
- 11,5 Vtten, Utten oder Jaunsem (Jaunze-
mis E 103)
- 11,6 Vtten, Utten (Ūciems E 103)

Wetzmuisch Zeem

- 12,1 Wafware, Wewer (Vēveris E 103)
 - 12,2 Wafware, Wewer (Vēveris E 103)
 - 12,3 Jägare, Geddert (Gederts E 103)
 - 12,4 Wätze Lorentz, Wetze Jahn
- Mustelet Zeem
- 13,5 Mustele, Mustelet (Musletis E 103)
 - 13,6 Mustele, Mustelet (Musletis E 103)
 - 13,7 Gammal Åker, —
 - .7 —. Puihke Zehmat

14,1 KOJACH HOFF, KODDIK (Rozeni E
103)

14,2 Sochne, —

15,3 Hofz Smeden, Lulle (Lilla E 103)

15,4 Munne, Munna (Muna E 103)

15,5 Balge, Balgalw

Tautz Zeem

15,6 Tegaste, Tautz (Taucis E 103)

15,7 Tegaste, Tautz (Taucis E 103)

Janisch Zeem

15,8 Markuß, Marcus

15,9 Jak, Janisch (Janītis E 103)

15,10 Markus, Marcus

15,11 Dafwitz, David

Saul Zeem

15,12 Jane, Jahne

-, - —, Jahne

15,13 Schame, Schone

15,14 Jesper, —

15,15 Plantze, Plantsche (Plancis E 103)

-, - —, Plantsche (Plancis E 103)

15,16 Stausel, Staitzel (Staicele E 103)

15,17 Rigkall, Rigal (Rīgalis E 103)

15,18 Stabbull, Stabbul

15,19 Krogh, —

Limskan Zeem

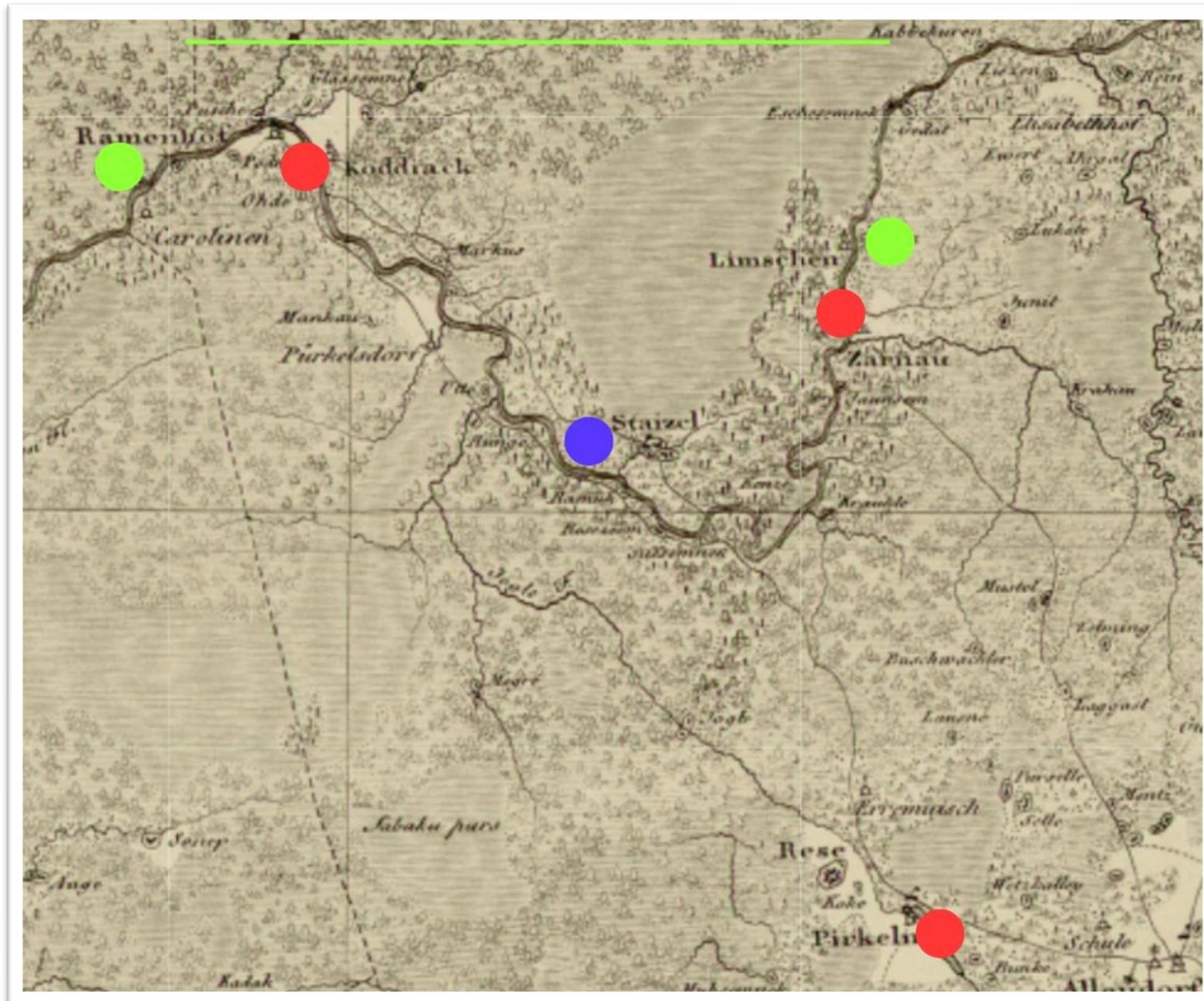
15,20 Limskan, Limskan (Limšeni E 103)

15,21 Limskan, Limskan (Limšeni E 103)

18.—19.gadsimta mija,
kad Vidzemes lībiešu
saplūšana ar latviešiem bija
iegājusi noslēguma posmā.
Staicele un tās tuvākā
apkārtnē, tolaik ietilpa
Alojas draudzes Limšēnu,
Rozēnu, Ungurpils un Vīķu
muižu īpašumos.

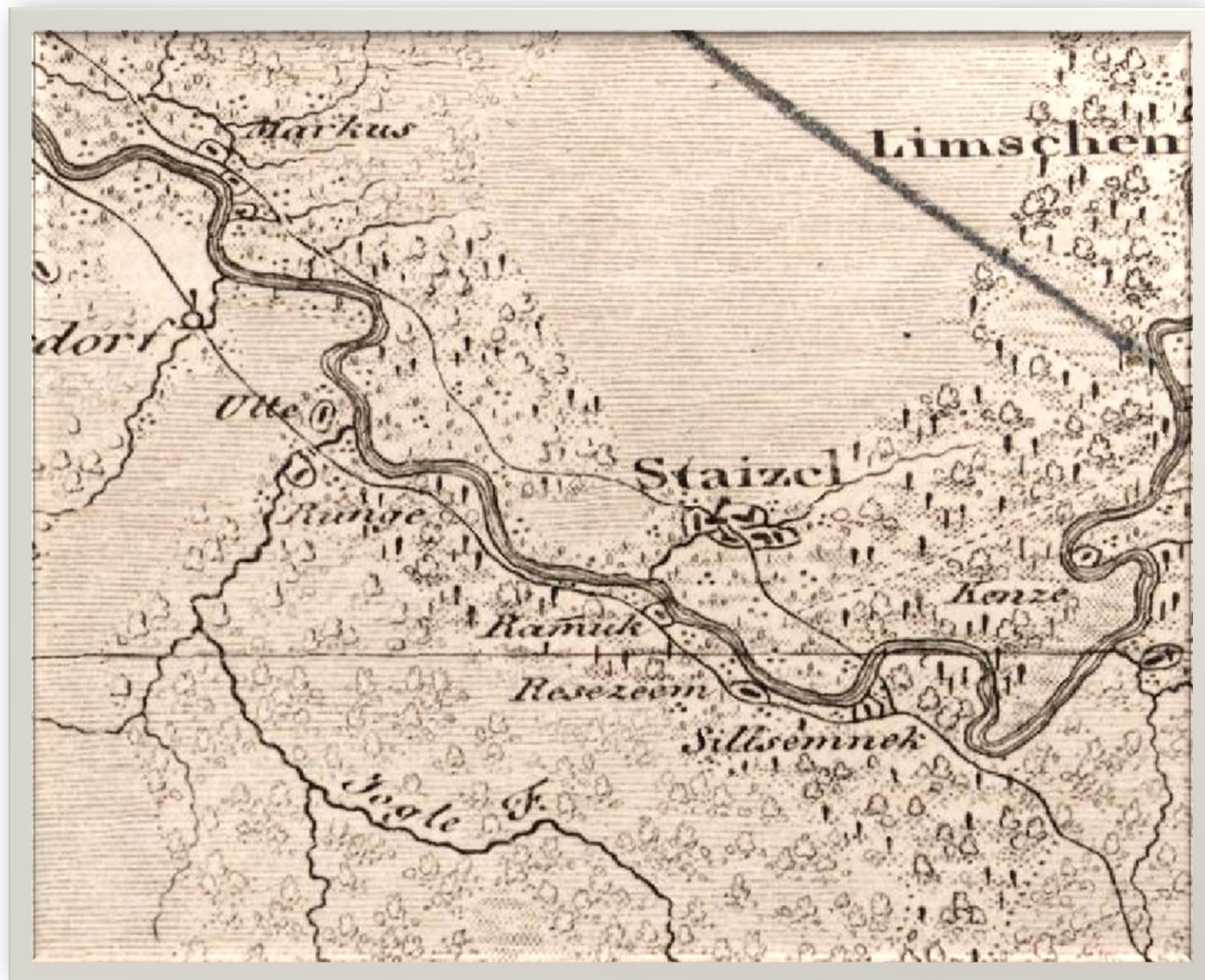

- **Rozēnu muiža (Rosen/Koddiack)** – bija patstāvīga muiža. Tās zemes atradās Salacas labajā krastā un stiepās no Rozēniem Staiceles virzienā.
- **Staicele - Rozēnu muižas pusmuiža.**
- **Vīķu muiža (Zarnau/Sarnaw)** – sākotnēji bija **Eihenangeres jeb Stakenbergas** muižas daļa, bet 16. gadsimtā izveidojās par atsevišķu Vīķu (Sārnavas) muižu. Vēlāk tā bija patstāvīga muiža.
- **Limšēnu muiža (Limschen)** – bija patstāvīga muiža Alojās draudzes muižu sistēmā, un 18.–19. gs. mijā tās īpašumi ietilpa Staiceles apkārtnes zemju teritorijā.
- **Ramas jeb Raminovas muiža** – privātmuiža Salacas upes kreisajā krastā.
- **Puršēni/Puršēnu muiža** – atsevišķs muižas centrs Staiceles–Rozēnu apkārtnē.

Staicelieši,
Rozēnieši,
Vīķieši,
Puršēnieši,
Limšēnieši,
Mežgalieši
Dripatieši
Līciemieši
Ūciemieši
Jogleši

1839. gads

«Šis brīnišķīgais ceļš uz tēva mājām»

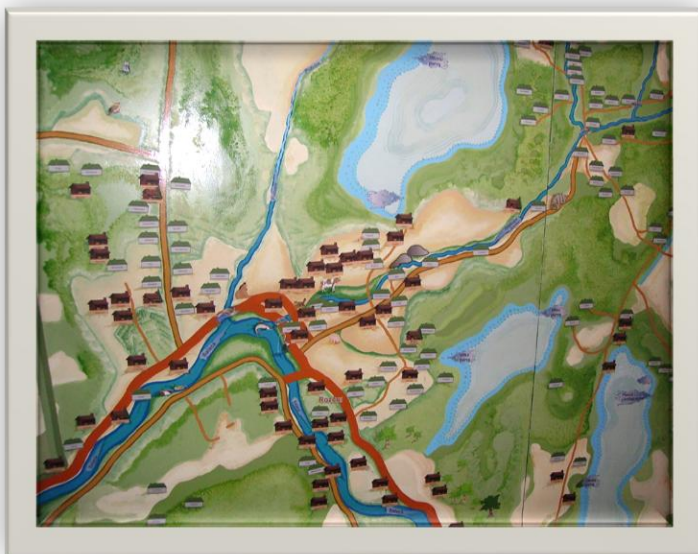
2003.gadā muzejs sadarbībā ar Senioru biedrību īstenoja projektu „**Šis brīnišķīgais ceļš uz tēva mājām**”. Tika apzinātas lauku saimniecības Staiceles pusē, tolaik Rozēnu pagasta apkārtnē, kas bija saimniekojušas līdz 1940. gadam.

Staiceles seniorus pievērsties rūpīgai atmiņu pārskatīšanai un apkopošanai pamudināja sāpe un vēlme saglabāt atmiņas par savām un kaimiņu mājām, par vecāku dzīvesstāstiem un likteņiem, kā arī par sāpīgajiem vēstures notikumiem, kas bija skāruši viņu ģimenes.

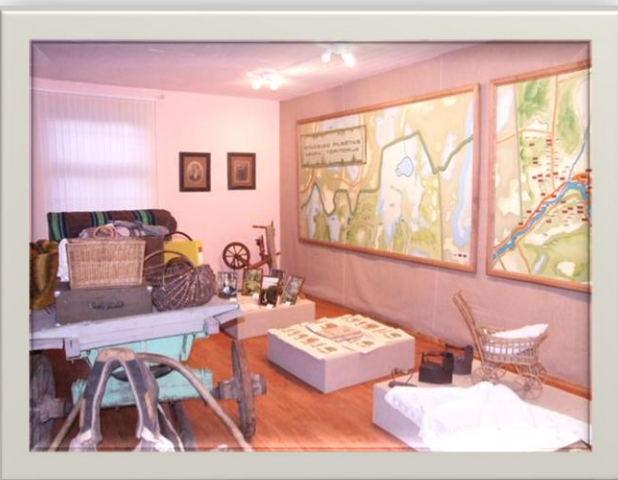
Projekta laikā tika savākta un apkopota informācija par **aptuveni 200 lauku mājām Staiceles pusē** – atmiņu stāsti, fotogrāfijas, kartes, zīmējumi un citi materiāli. Tika izveidota karte, kurā atzīmētas gan esošās un neapdzīvotās, gan jau izzudušās mājvietas.

Projekta ietvaros tapa arī **pusstundu gara filma divās daļās**. Tajā stāstīts gan par pamestajām un izzudušajām mājvietām, gan par tām dzimtām, kuras, spītējot dažādiem vēstures un dzīves apstākļiem, ir spējušas turpināt saimniekošanu savās tēva mājās.

Projekts guva lielu atsaucību un joprojām ir nozīmīgs muzeja krājuma un Staiceles apkārtnes **mutvārdu vēstures liecību** kopums.

«Šis brīnišķīgais ceļš uz tēva mājām»

2005. gadā pārņēmu projektu un kopā ar muzeja draugiem turpinājām projekta autores Ainas Bergas un Staiceles senioru iesākto darbu.

Ekspedīcijas

Veco baznīcas vietu
meklējot 2010. gadā,
zinātais rozēnietis Arvīds
Krogzems.

Ekspedīcija pa Staiceles
pagastu 2006. gadā. Kopā ar
novadpētnieku Kārli Keri
Ķenču pilskalna virsotnē.

Kārļa Keres atmiņas par Staiceles
apkārtne lauku mājām. Ierakstījām
diktofonā atmiņu stāstus, izloksnes,
vācām apvidvārdus, skaidrojām
vietvārdus.

Ekspedīcija Mežgalā 2010.
gadā. Ar savām zināšanām
dalījās bijušais mežsargs Valdis
Zariņš

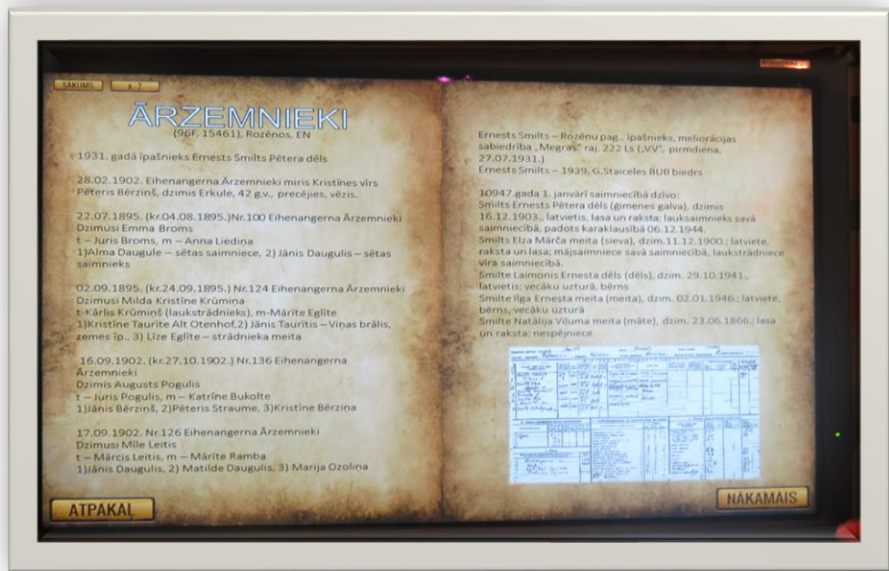
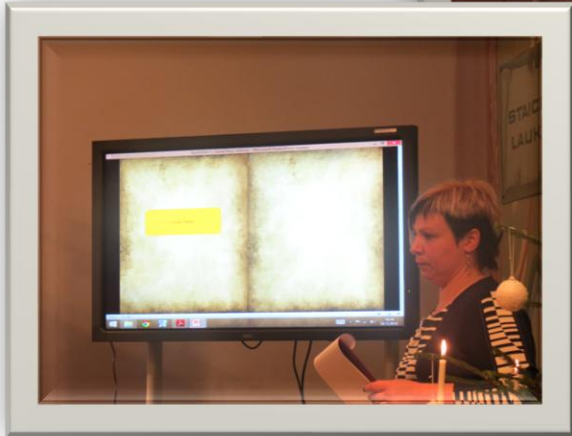
«Ozols tēva pagalmā»

2014. gadā tika sagatavota digitāla ekspozīcija par Staiceles apkārtnes (bijušā Rozēnu pagasta) lauku saimniecībām, kuras pastāvējušas līdz 1940. gadam.

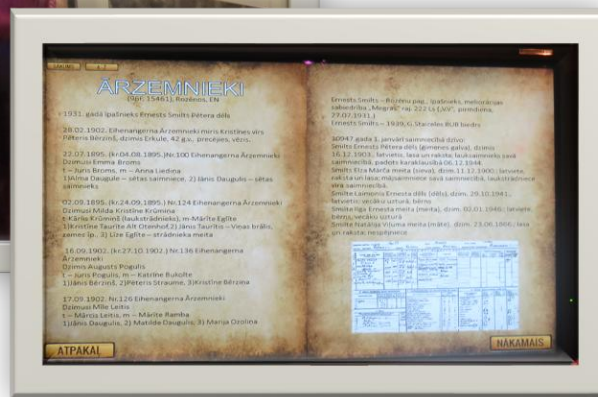
Izveidota digitālā karte, kurā atzīmēta Staiceles lauku teritorijas šodienas situācija: apdzīvotās lauku viensētas, neapdzīvotās lauku mājas, atpūtnieku mājas, bijušās mājvietas, dabas objekti (purvi, ezeri, upes), kultūrvēsturiskā mantojuma objekti.

Digitālā un vizuālā izstāde fotogrāfijās: Staiceles lauki agrāk un tagad.

Atjaunota filma (pārveidota no VHS uz DVD) par Staiceles apkārtnes lauku mājām.

“Staiceles Lībiešu muzeja ‘Pivāлинд’ ekspozīcijas “Šis brīnišķīgais ceļš uz tēva mājām” modernizācija”

«“Staiceles Lībiešu muzeja “Pivāлинд” ekspozīcijas “Šis brīnišķīgais ceļš uz tēva mājām” modernizācija” – 2. kārtā»

2015. gads

Iedzīvotāju atmiņu stāstu
vākšana, apkopošana.

Sadarbība ar skolas
novadpētniecības pulciņu.

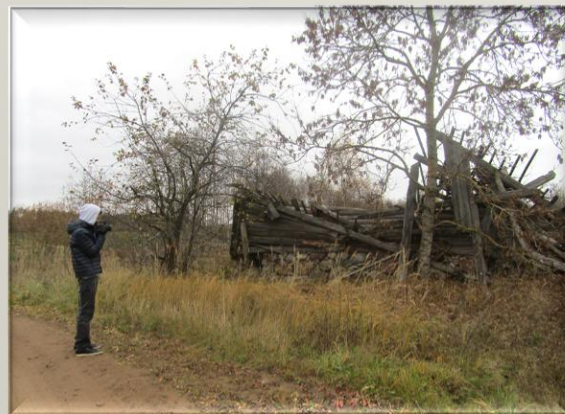
Ekspedīcija uz Igauniju

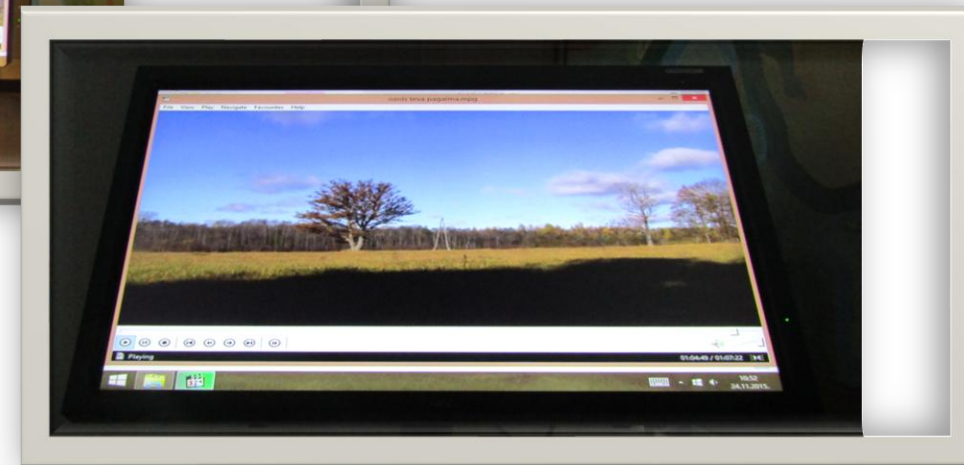
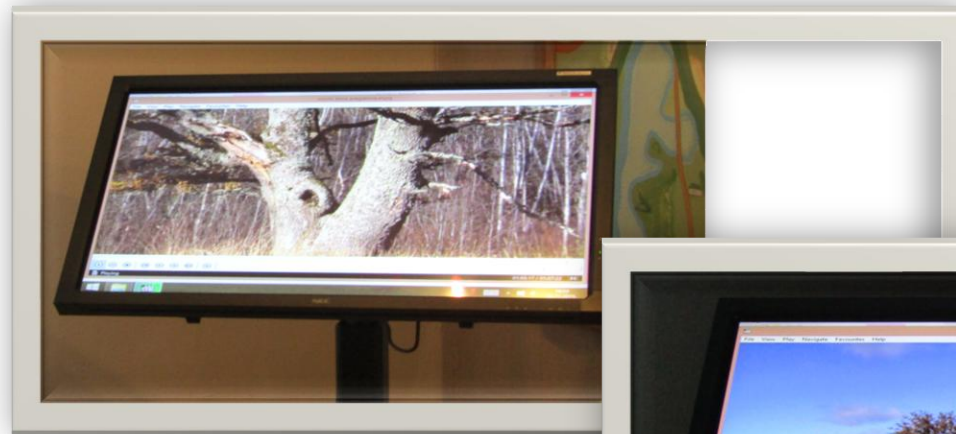

Ekspedīcija uz
Treimaņiem,
Tuuliku ciemu,
Hēdemēsti

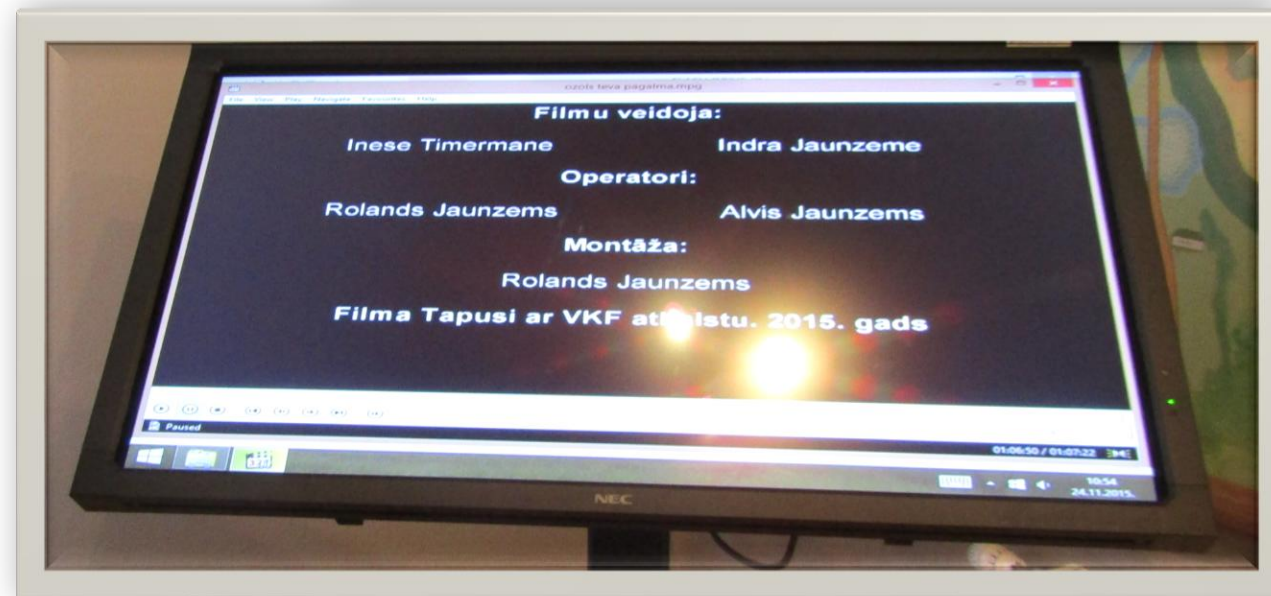

Filmas tapšana

2015. gadā tapusi stundu gara filma
«Ozols tēva pagalmā». Safilmēts vairāku
stundu materiāls, savāktas neskaitāmas
fotogrāfijas, atmiņu stāsti.

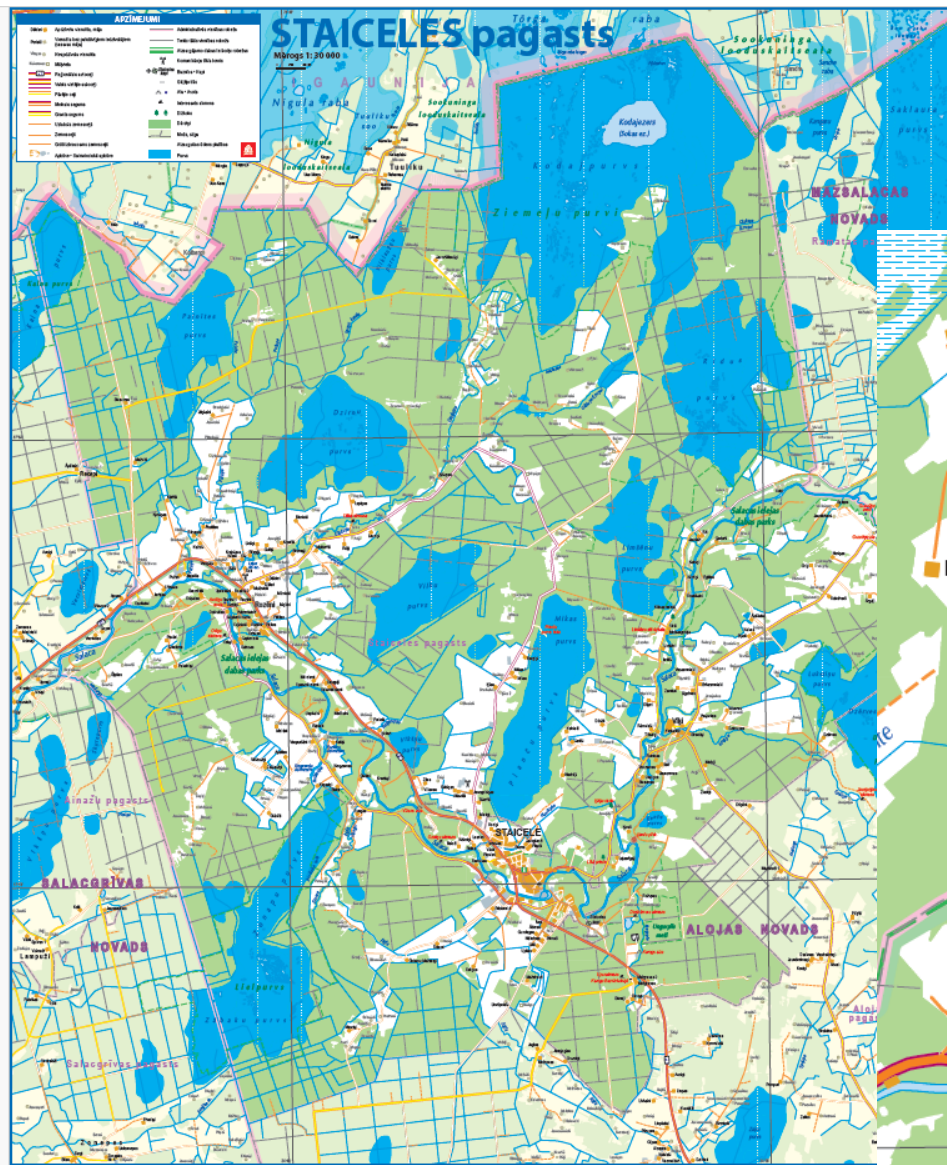

Ne tikai no Staiceles, bet arī no daudzām citām Latvijas mazākām un lielākām apdzīvotām vietām, aizklīduši kādreizējo lauku sētu mantinieki. Lai neizzustu no ļaužu atmiņas neviena lauku sēta, kur kādreiz ieguldīts viss cilvēka darba mūžs, spēks un veselība ceļot ēkas, iekopjot dārzus un laukus, muzeja radošā grupiņa, piesaistot brīvprātīgos, ir apkopojusi visas iespējamās ziņas par katras lauku sētas tapšanas vēsturi, - zemes iegādi, pastāvēšanas laiku, ģimeni, kas tur dzīvoja, izputēšanas iemesliem un mantinieku likteņiem, veikta foto fiksācija un izveidoti apraksti par saimniecību vēsturi.

Šajā ekspozīcijā apkopota informācija par 650 lauku saimniecībām, no kurām līdz mūsdienām saglabājušās vairs tikai 1/3 no šīm lauku viensētām.

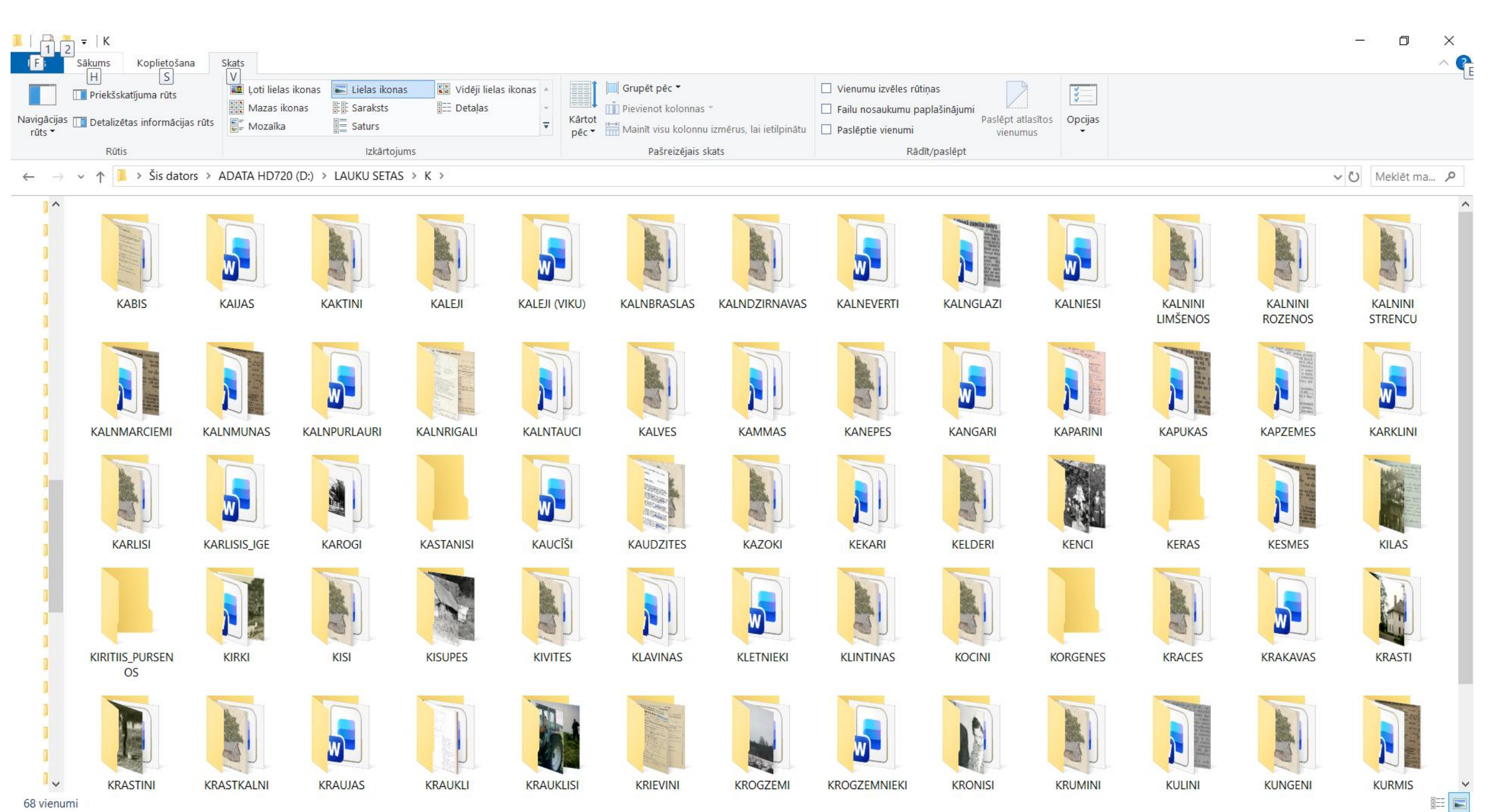
Informācija par mājām

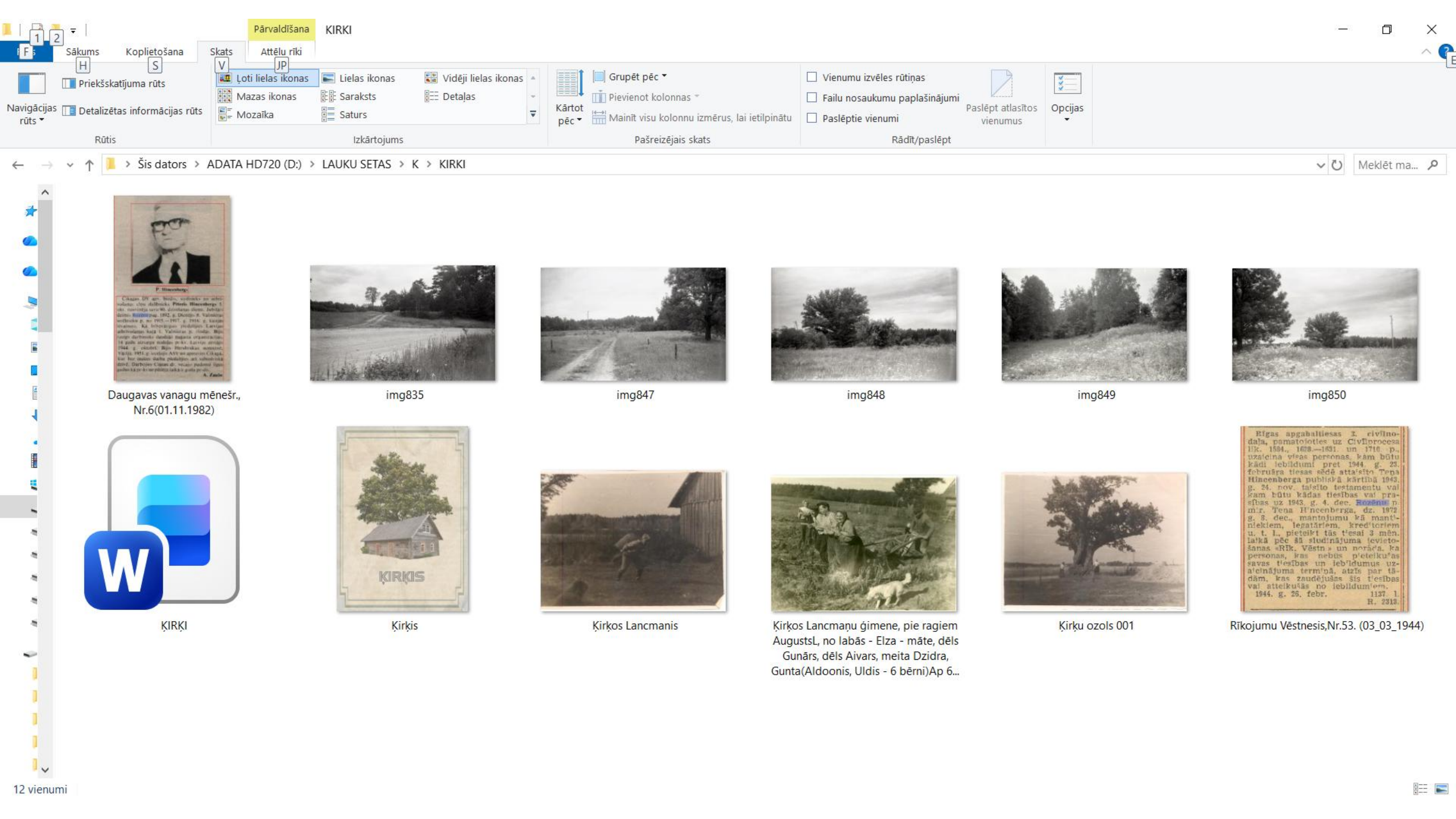
- Atmiņu stāsti, novadpētnieku savāktā informācija;
- Arhīvu dokumenti;
- Dokumenti;
- Izraksti no baznīcu grāmatām;
- Tautas skaitīšanu dati, Dvēseļu revīzijas;
- Izraksti no periodikas;
- Fotogrāfijas, kartes, zīmējumi, audio, video materiāli;
- Vietvārdi - vietu apraksti, leģendas;
- Dzimtu stāsti, dzimtas koki;
- Dokumentāli romāni, cita izziņas literatūra;
- Viss, kas dod ziņas par konkrētu viensētu Staiceles pusē!

«Kirkī»

“Ķirķi”

**(Atdalīta no Rozēnu (Koddiak) muižas)
Vecsaimniecība, 2 km no Staiceles, E103, EN**

Labajā krastā, apmēram 0,5 km no krasta, otrpus ceļam atrodas liels **ozols pie bijušajām Ķirķu mājām**. Ozola apkārtmērs ir 4,5 m, un tam ir divi lieli zari. Nostāsts min, ka ozola vietā bijusi aka, kurā noslīcinājusies Ķirķu dienestmeita. Pēc tam aka aizbērtā un iestādīts ozoliņš. Mazliet uz rietumiem atrodas Planču luksts, kur sākas Plančupīte. Ķirķupīte ietek Salacā pie Ķirķu mājām, lejasdaļā izveidodama krāšņu gravu. Tūlīt aiz tās atrodas Ķirķu kalns un Salacas labajā krastā sākas 250 m garais Ķirķu stāvkrasts.

(V.Avotiņš, I.Lukss “No Burtniekiem līdz jūrai”, 69. lpp)

Ķirķkalns, Ķirķu kalns – kalns, vieta – nogāze, *Vīķu ceļa posms, Ķirķupītes labajā krastā, bija stāvs kalns, vēl 1950. gadā bija tik stāvs, ka nobraucot lika koku riteņos, šodien ceļa vietā kalns nolīdzināts; atrodas 2 km ZA no Staiceles, Vīķu ceļš iet pāri Ķirķu kalnam.*

Ķirķu kalns, ķirķkalns – kalns, iespējama sena kulta vieta; vect. Atmiņas: vieta saistīta ar senču gudrību, pilskalns; netālu ir Ķirķu ozols – divstaklu, apk. 5,5 m, kad ierīkoja bagiju trasi, tad sadzina gravas krastā fundamentu un daudz lielus akmeņus; atrodas Ķirķupītes labajā krastā līdz Salacai; pilskalns bija.

Ķirķu kalns, Priežu kalns – vieta, stāvs krasts Salacas labajā krastā un Ķirķupītes labajā krastā.

Ķirķu ozols – koks, ir teikas, dižozols; 1) saimnieks nav ļāvis dēlam precēt kalponi, tā ieleksi akā, saimnieks uzstādījis ozolu; atrodas 2 km ZA no Staiceles pie bijušajām Ķirķu mājām

Ķirķupīte – upīte, stāvs labais krasts – Ķirķkalns; atrodas Salacas labā krasta pietekā, augšpus Staiceles.

(Apkopojusi: E.Kristapsone, 1994. gads)

Ķirķis – circenis, sienāzis (senvārds)

Ķirķe – (Aina) (Ķirķelis, -e) 3 x Rīga 99-2000, 236. Ķirķe – (Kārlis, Līga) 3 x, 192; igauņu *Kirk* 5 x Tallin, 61; som *Kirkas* Helsinki 268.. Sal. ig. *Kirgas, kirka* ‘spilgts, spožs’, som. *kirkas* ‘tas pats’? Bet var būt arī baltiskas cilmes – sal. *ķirķis* 1= circenis; 2 ‘ne visai ass strīds’ ME II 384 (ME ķirķis tiek uzskatīts par lituānismu) ME – Mīlenbahs K. *Latviešu valodas vārdnīca. Red. Papild., turp. Endzelīns 1.-4.sējums. Rīga, 1923. -1932.*

“Somugru cilmes uzvārdi Latvijā (un dažas citas paralēles somu, igauņu un latviešu uzvārdu sistēmā) Pauls Balodis (LU/ Tulkošanas un terminoloģijas centrs), 2005. gads, 46. lpp.

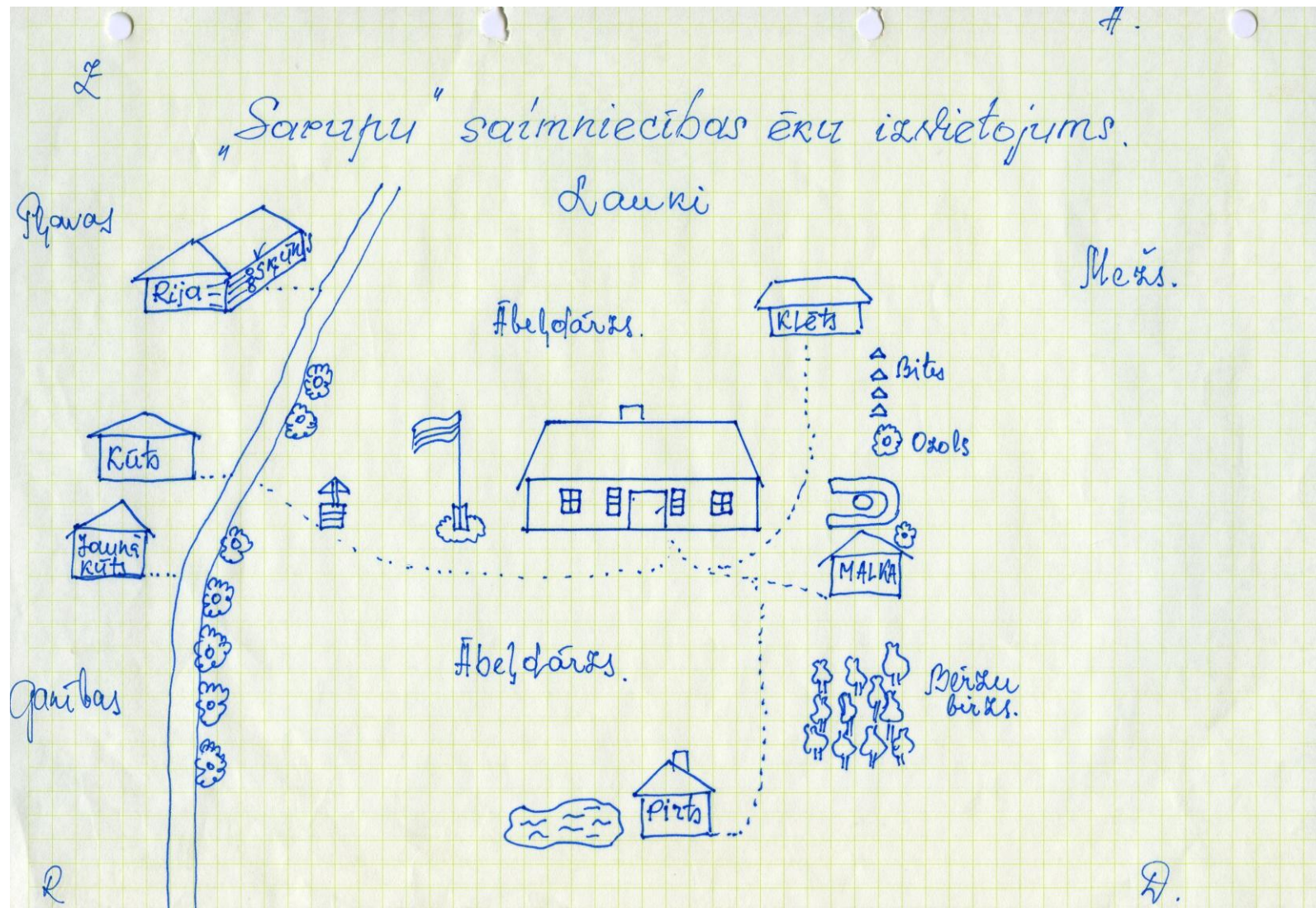
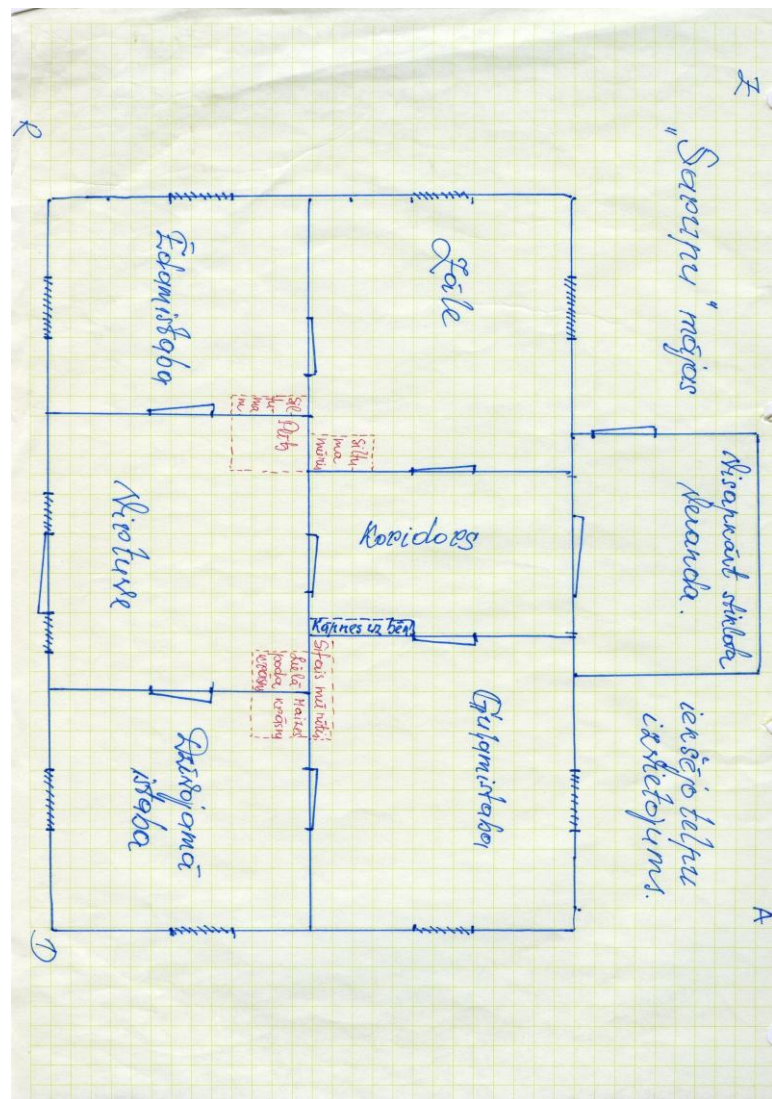
36063. Ja bērnam zobi izlūst, tie jāmet uz krāsns augšas ar sekojošiem vārdiem: “Še tev, ķirķi, kaula zobs, dod man tērauda zobu”, tad būs stipri zobi. (K.Corbiks, Tukums)

2 4 6 8 10 12 14 16

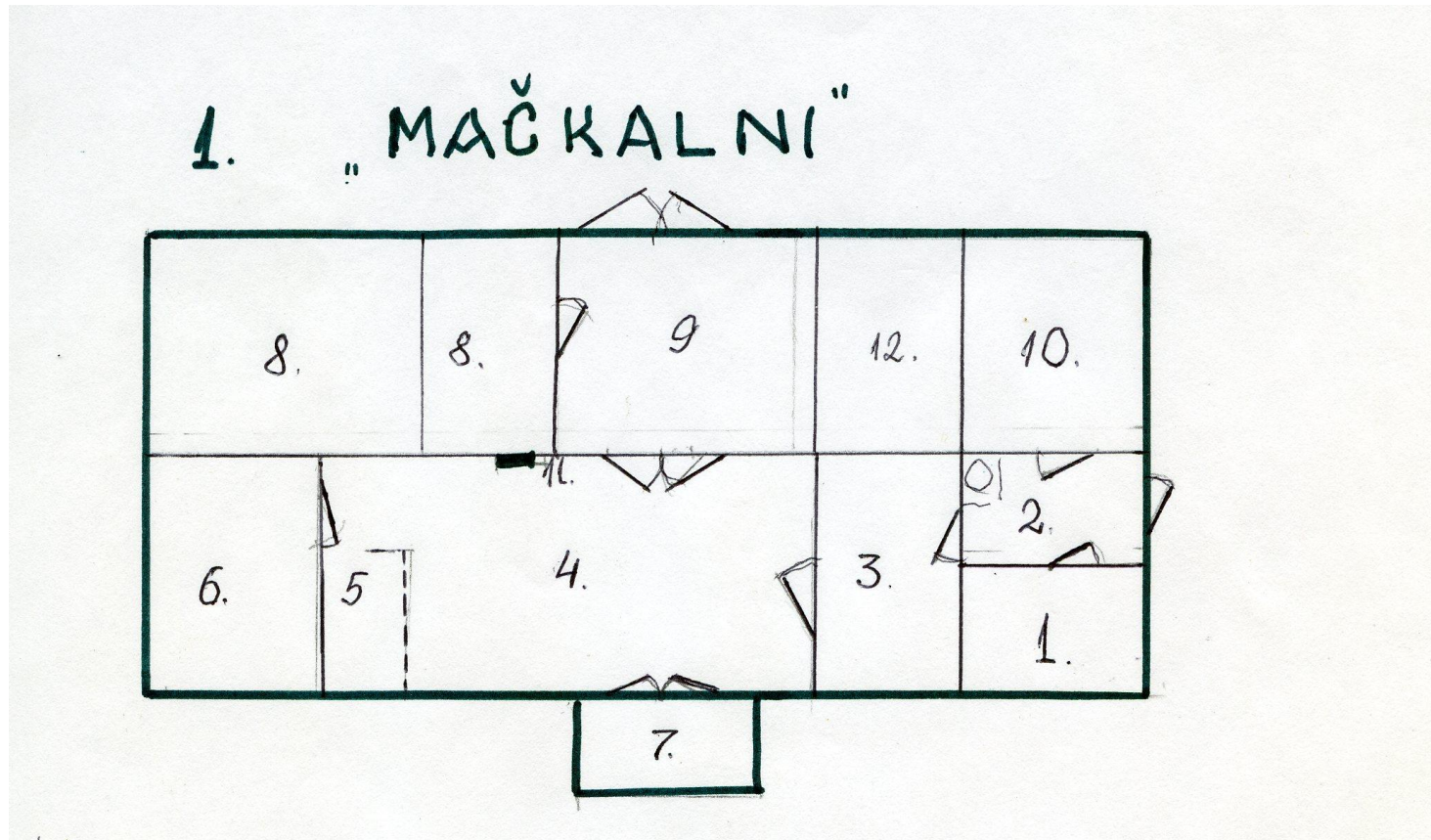
Kirke – (Aina) (Kirkelis, -e) 3 x Rīga 99-2000, 236. Kirke – (Kārlis, Uga) 3 x, 192; Igaņu Kirke 5 x Tallin, 61; som Kirkas Helsinki 268.. Sal. ig. Kirgas, kirka 'spilgts, spoils', som.

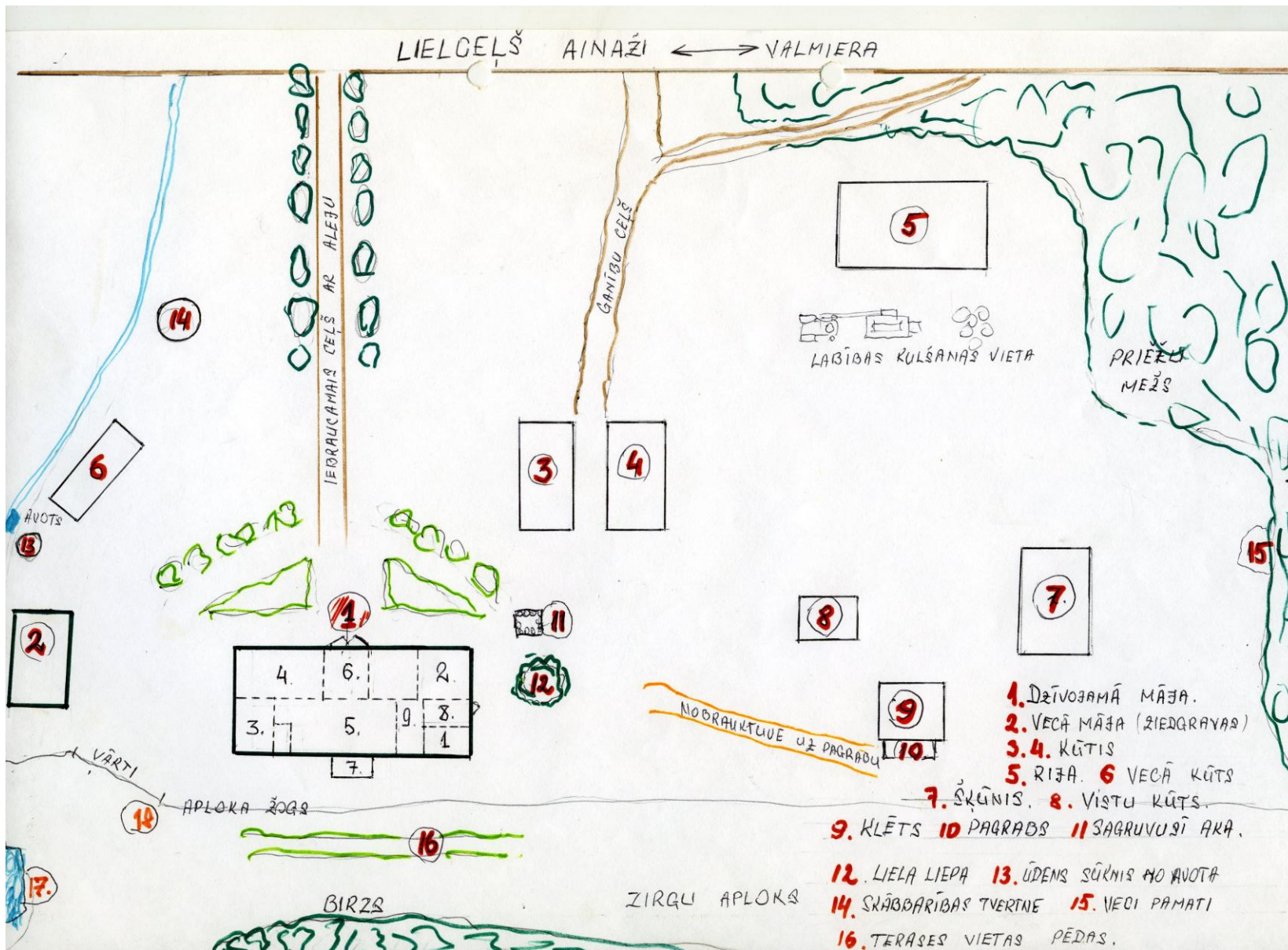
3) 3) Ede Hincenbergas – "Ķirķi", saimnieka sieva

«Sarupes» – mājas un dārza plāns

«Mačkalni» - plāns

„MAČKALNĪ”. ĒRU IZVIETOJUMS UN TO PIELIETOJUMA APRAKSTS.

1. Vecā māja „Ziedgrava”. Ap 1948. gadu mājas ziemeļu galā dzīvoja ģimene Brons ar sievu Elgu un 6 bērniem. Ļoti, ka bija pabeigta dēla Anta kucība. Kad Broni pārvēlās uz savām pabeigām mājām, „Haponim”, māja netika apdzīvota un tā nojauca (apm. 1950-52. g.).
2. Kūts. Šajā kūtī, 1948. gadu pavasarī, sveda govis no apdzīvotām mājām. Svētās govis stipri mēra. Tā radās ferma.
3. Kūts, kurā 1949. gadu pavasarī sveda zirpus, kopā ar 6. Aprakt kūtī bija zirgkūmes inventārs.
4. Rīja. Rīja bija labā stāvoklī ar pūdarību. Pū rījas mēģos atbrauca trauks lokomobile ar kumelītiem un kūla lobību. Jaundus novērsa un mēda uz klēti. Rīja sabruka no sniega smaguma (apm. 1953-54. g.). Pēc sabrukšanas tā nojauca, sagāzēja malā un ar zirgu pašūpiem iznāca.
5. Liela vecā kūts. Šajā kūtī tika turēti vāģuotāju mājokļi.
6. Lopbarības šķūnis. Šajā sveda sienu un ābolu.
7. Cētre, es sauca par vistu kūti. Vistas neatceļos, bet šo ēnu nojauca un izmantoja malnā (apm. 1950-52. g.).
8. Klēts. Klēti nebija nerēdas mehānizācijas. Ar pašūpiem pievestos maisus viņi uz mūpuras ienesa klētī un izbēra apēķinos. Klēti bija svari.
9. Pagrabs. Pagrabs uzplakāja kartupeļus. Pavasarī kolhoznieces tos pārbaudīja pirms vāšanas uz lauka.
10. Akā. Akā sabruka (ap. 1950-51. g.). Betu apstāt iztāināja žogu, lai nīvētu mājdzīvnieku vai cilvēku.

7- Staiceles?

Pie Kodāja ezera bijis liels lībiešu ciems. To iznīcināja Pēterā I karasp.

59/28 Baloži = Balodītis. Armens bijis klajumā. Plava
Valm. Ain. aizaugusi. Mēģināts spridzināt. Arms iegrimis.
Netālu, uz leju no lielā arm - Zvejnieku ala
dziļ, 24 m, h = 2,1 m. Patu laikā zem ūdens. ~ 15 m uz
Staiceles pusi pa krastu uz augšu ir otra alas ieeja (aizgr.)
Zem ūdens dolomīta klints pie Viršņu alas līdz
Viršņu laciņam. Klints sastāv no kalnārmens

4) Zonapas 6 km no Staiceles Salacas m. m. Pirmsēnos.
1949. g. maijā sadedzinājis.

Landsmanu māte Valmierā
A. Upīša ielā

Rukmāja. Stāvais Salacas krasts no sarkana māla
un glūdas. Pirtīņa ieslidējusi Salacā. Planču
"Dzintari" Staiceles Z pusē ~~Līmsēnu~~ purva malā
- kā pils.
Līmsēnu purva nošauti 10 igauņu puisi 1944. g.

22-
Atis
Grāvis
vectēvs
lībielis

Ribinkalns: 1) Pirmais iedzīvotājs šķīpsē,
tēvs un dēls dzina stigu.
Pirmo stigu šķīpsē, viņi gāza kokus.
Dēls uzgāza koku tēvam, Tēvs lika
smagi ievainots, mira (patiesš notikums)
2) Mājās vieta blakus kalnam,
kur apmetās tēvs un dēls, Tur mežā
uzcēla māju.
3) Pēc kara Ribinkalnā
latvieši apsāva igauņu bēgļus.

Kapzemes Kažoki - 1700.g. arī dzimtas
uzvārds. 13. sept. ienāca krievu armija, Bēgli no vācu
armijas: Dzēruļ purvā vācu karavīri gāja uz Igaunijas
pusi, atpalika. Vācu virsniekus nošāva pagārdnieki -
sabotāžas akts. Staiceles skolā kara laikā vācu hospit.

Zviedru kara cēls Kapzemes - Mazsalaca
(Čirsta cēls no zagariem purvā.) (1712. g. karš ar
krieviem.)

Zviedri izcēlās maistā 1. x Igaunijas pusē,
10 km aiz Atināžiem (sterijānā), Ērgļu līdza
Kupinkalnā ir 1. zviedru nocietinājums mūsu pusē
No ZA cēls uz Ērgļu līdzu, tālāk uz Kantakulānu
ZA - DR pāri Kapzempurvam, neskarot Rīdus purvu
uz Mazsalacu. { Die salikām un 6 km no Atināžiem
- zviedru manta apslepta

Rozēni lido Rungas upītei

"Jogliņa" Zemza

Anvīds Plaudis 360740 m, 211406 d.

Dažviet pirms zviedru baznīcām bijušas katoļu kapellās.
Vienā vietā p. r., otrā rāpi ar = rosauk.
Dažādos lairos pils, muiža u.c. — neskaidrotība iznā.

A. Melnalksnis par Vidzemi (var ko vērtīgu atn.)
L. Sloka - Vidzemes vēsture.

800 m bijus Rozēnu mž. ir Dripatu mž. vieta (r. r.).
Ungurpils = Pirkale. Pirkale = ar Dripatu mž.
Lil = ciems. Pie Dripatu mž. veta kapsēta (nor).
• Lībiešu ciems visp., tad Dripatu mž.

"Strūgas" atrodas piekalnītē tuksas r. p.
"Ridus" — bīzss, kur uzkalnīt.

Lielais arh. pil. Zījaschignavām (driņnavezē) —
piems 10 g. (ho 1989. g.) saspīdētāja pie-
mīnēģim. Bijā iegūts zemē, udeņi.

Puršānu deirnavas.

Zobini bija kapzemes kopos.

{ Millipuksa sala kapzemē (maldinātājs)

{ Millipuksa (kā baidis ieglobas)

Dripatas senkapi — grānti veda uz cefa ar kauliem.

Arh. Zejas deirnavu ez.

h = 1,20 m
apr. 14,60 m
3,80 x 3 m
ZD AR

Z Arh. celmalā, mežā
piems Suršāni.

Pie deirnavām smilšakm. klēntis

tel. 35301

23. okt. 94. g. (svētd.)

Stāsta Jāma Gustavsone
dēim. Augstrozēs pag. 1925. g.,
dzīvo Staicele, Kluba ielā 1

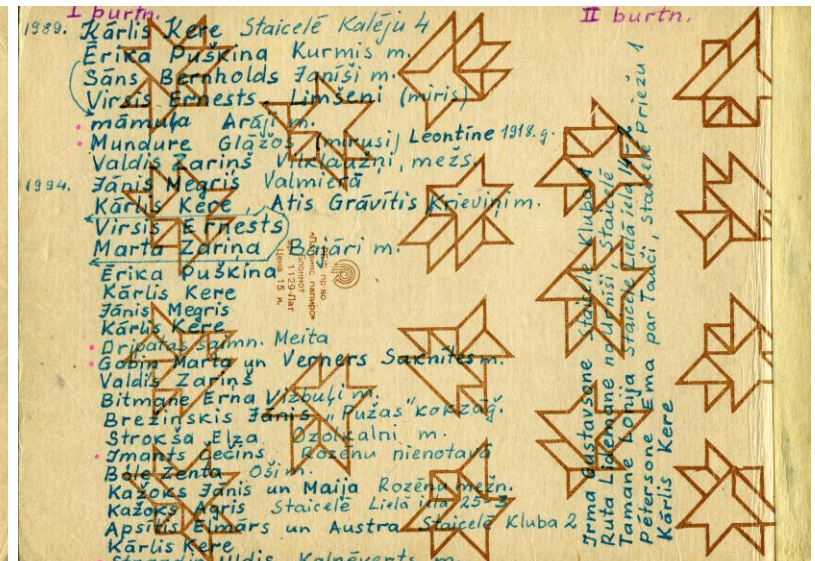
Valodas un Folkloras institūts: 1957. g. vārti mate-
riāli par Rozēnu pag. vietu vārdiem
(izloksnes, intonācijas zīmes, kā nosauk.
cēlies). Stāstāds izloksnē + lilelānais.
{ "Apvīdus vārdi" — grāmata | tili, purci...
{ "Vietvārdu vārdnīca" — 2 sējumi | karti pīrcuistis

"Filologu biedrības raksti" Uln. laicā Endelīna vortib.
(dialektu tēma, senā izteiksme)

Folkloras institūtā Infantjevs Boriss, sīva Austrā
dīksnīte (dzīvo Rīgā, strādā valodas institūtā).

Stojā Galdeviusa materiāli: par Staicele materiāli,
pīrvārti katrā pīrvā (garie patsk. saīsinās,
īsi — n — zīd)

Intonācija: lauztā, stieptā, krītosa
Pīrsen — stieptā, iet iersā, nār ānā
Ruozkalns —
Intonācija bērnībā rodas, nav pārmontējama
{ Pīrvārt — saīsinā vieta, kur iet iersā.
{ Meģna pīrvā — Pīrvārti

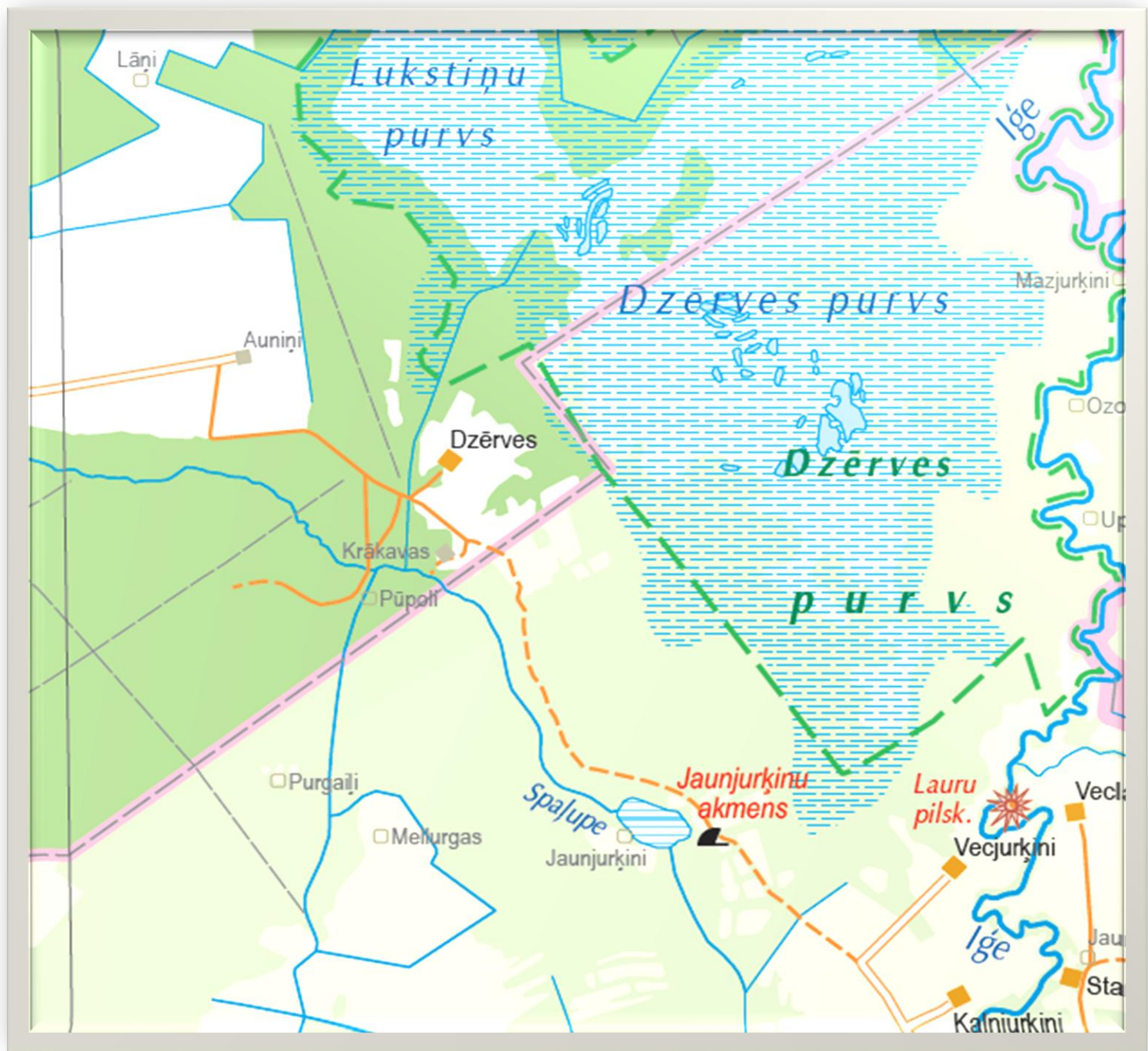
Dzērves

DZĒRVES PURVS – purvs, purvs izskatās kalnā, atrodas Īģes kreisajā krastā

DIKNERKALNIŅŠ – sausa vieta Dzērves purvā; nosaukums pēc māju saimnieka uzvārda.

KARLAIDARS I, LAPMEŽS II, PURSAL – puss. Mežs; zviedru laikos jātnieki iebēguši no lielā ceļa, uzgāja, apkāva, šeit Pirmā Pasaules karā mantu slēpa; atrodas Dzērves purva ziemeļu galā

OŠLEJA – leja, muižas laiku nosaukums, pa Ošleju brauca uz Alojās tirgu, aiz „Celmiņi” mājas lejā ieleja, ap 300 metri augoši; atrodas A no Dzērves purva, Alojās pag.

„DZĒRVES”

Par šīm mājām ziņas atstājusī Līdija Vīrse, kura strādājusi Staiceles skolā par skolotāju 1946. gada (muzejā ir raksta oriģināls).

Jaunatnes skati un domas tiecas vienmēr nākotnē un tā tas arī ir labi. Nākotne mums pieder, par nākotni mums arī jādomā un jāgādā, lai varētu paveikt to, ko tēvi un tēvu tēvi nav paspējuši paveikt. Tomēr nav jāaizmirst, ka pagātne ir savu tiesu nākotnei ceļa rādītāja. Mums augsti (šī vārda pilnā nozīmē) jācieta vecās paaudzes darbs un sasniegumi, lai kādreiz tur arī saskatāmi trūkumi. Jāņem jau arī vērā apstākļi, kādos tāds darbs strādāts.

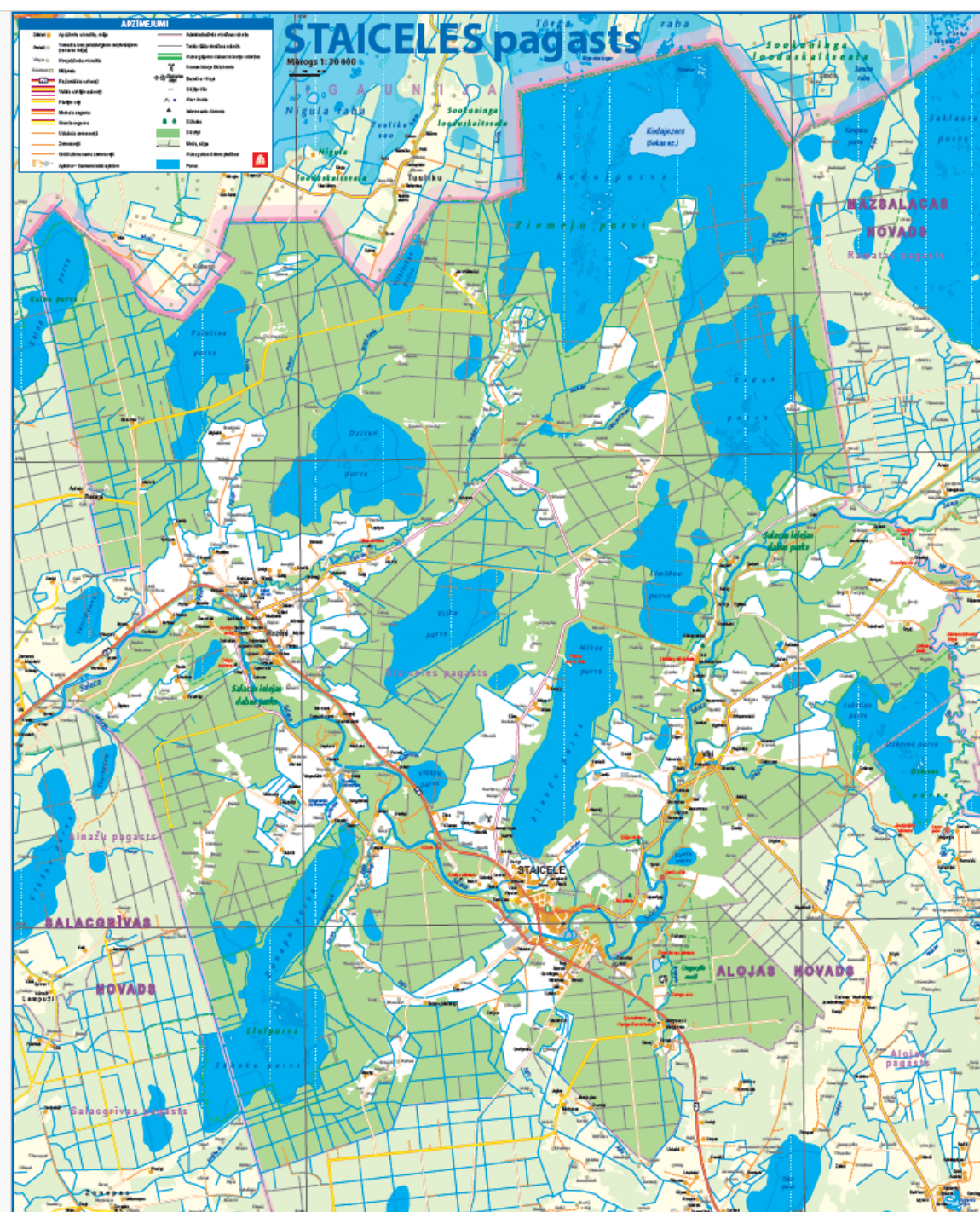
Jo dienas, jo mazāk mūsu vidū sastopamas tās sirmās mātes un tēvi, kas latviešu zemi skatīja pirms 75 un vairāk gadiem. Bet ar katru no viņiem, ko guldām kapu kalnā, aiziet mūžībā arī tie liecinieki, kas auguši un dzīvojuši pirms mums un, kas senās latviešu sētas un seno latviešu dzīvi pazina īstenībā. Mēs zinām, ka mūsu tagadējā dzīve cieši saistīta ar mūsu tēvu tēvu tradīcijām, tāpēc ikvienam no mums būtu par pienākumu atcerēties un arī pildīt tautas dziesmas vārdus: „Iet saulīte launagā, iet māmiņa vecumā! Steidziet bērni, jautājiet no māmiņas padomiņu”. Tātad, lai nākamām paaudzēm saglabātu pēc iespējas kuplāku ziņu daudzumu, par to, kas kādreiz mūsu zemē bijis un kā mūsu senči dzīvojuši, tad mums jāuzklausa, ko stāsta mūsu vecās māmulīņas un vecie sirmie tēvi, kas visu seno redzējuši savām acīm un dzirdējuši savām ausīm.

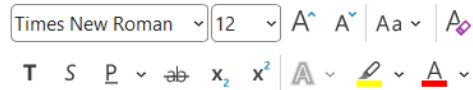
Mana tēvu sēta atrodas Ziemeļvidzemē, Rozēnu pagastā un saucas „**Dzērves**”. Viņa savu vārdu mantojusi no pirmā saimnieka. Raksturīgi, ka šis vārds ir uzglabājies līdz mūsu dienām. Es līdz šim domāju, ka šī māja tā nosaukta tāpēc, ka gandrīz apkārt šīs mājas teritorijai miegā snauž, it kā daudz baisu noslēpumu slēpdams, liels sūnu purvs, kuru saukušī un arī tagad sauc par „Dzērves purvu”. Bet izrādās, ka nostāsts ir citāds. Ir uzglabājies nostāsts vai teika (par kuras pareizību neatbildu, jo man neizdevās izdibināt skaidri pareizību), ka kultūras ziedu laikā, t. i. no 8. – 12. gs. šai manā, tagadējās tēvu saimniecības vietā un šī noslēpumaini snaudošā purva vietā esot bijis liels, vecs mežs, kur bijušas milzu egles, kā arī lapu koki ar ozolu vairākumu. Šai mežā, augstākā kalniņā, tad esot atradusies latviešu ienācēju pils un baznīca, ko saukušī par „**Babītes pilsētu**”. Un, kad 13. gs. iebrukuši vācieši, tad tie mežonīgi izdzinuši latviešus no viņu kļusās pilsētiņas. Tad paši ieņēmuši pili un to apvidu. Enerģiskie un, cīnās pret vāciešiem rūdītie, latvieši nezaudēja dūšu. Iztaisījuši paši dažādu ieročus un, nenogurstoši un neatlaidīgi, visiem spēkiem karojuši par savu mitekli, līdz ienaidnieku pievarējuši. Vācieši atbēdamies, tad aizdedzinājuši mežu vairākās vietās. Mežs esot nodedzis līdz ar pili un baznīcu, izdedzinot arī melno zemes kārtu. Vēl tagad redzami „**Babītes pils**” liecinieki – pilskalni. Tad nodegušā meža vietā sākusi augt sūna un lenca (nezinu vārda nozīmi), radušies mazi ezeri jeb dzelzes. Purvu neviena neesot varējis pāriet, jo katrs, kas gājis, nogrimis. Pat zvēri un putni nav šeit apmetušies. Purvu arī saukušī par „**Babītes purvu**”. Mans tēva tēvs tā sauca šo purvu un viņam vēl bija daudz dažādu nostāstu un teikas par šo purvu. Šis purvs pamazām tad no malām sācis aizaugt, aizaugušas arī mazās dzelzes un tā purvs, laika gaitā, pārveidojies, nosusinājies un tajā atkal sākušī apmesties putni. Pārsvārā gan tur dzīvojušas dzērves. Tad netālu (2,5 km garumā) manai tēvu sētai, savus viņpus, it kā kaut ko stāstīdama, vēl lielākā Rozēnu pagasta upe Salaca, kuras ceļā paceļas seno dienu lieciniece ... muiža. Muižā dzīvoja barons, kurš bija pārvaldnieks arī par tagadējo māju un zemi. 1740. gadā, kad atnācis šīs mājas pirmais saimnieks **Klāģis**, tagad, kur zaļo augļu dārzs, zied puķes un briest auglīgas druvās, bijis purvainš mežs ar kropliem skuju kokiem un dažiem lapu kokiem, kas netālu uz ziemeļiem un austrumiem pārgājis lielā sūnu purvā, pa retam sastopamas kroklas priedītes un lielas, ezeriem līdzīgas dzelzes. Visa purva platība bijusi 666 ha. **Klāģis** bijis muižas strādnieks, kurš uzlabojis muižas traukus un darba rīkus. Viņam atdots dzīvošanai šīs neauglīgās zemes gabals, kur viņš sācis ierīkot savu dzīves mitekli. Viņš cirtis ar cirvi mežā kokus un, no apaļiem, nemizotiem baļķiem, cēlis sev mazu mājiņu, kas vairāk līdzinājusies būdīnai. Tanīs gados šai purvā pa vasaru apmetušās ļoti daudz dzērves un šo purvu tad viņš sācis saukt par „Dzērves purvu”. **Klāģis** arī nemaz nav varējis mierīgi strādāt. Nepārtraukti iztraucētas un izbiedētas dzērves, no cirtietu trokšņa, kļaiģājušas un bariem nemitīgi lidojušas pa gaisu, reizēm it kā nogrimdams purvā, te atkal paceldamās. Tā šīs mājas pirmais saimnieks esot nācis uz domām savu mājiņu nosaukt par „Dzērēm”. Mājas jumts tam bijis no egļu **kriļām** (**koskām**), ko agrāk saukušī par **kriju** jumtiem. Grīda un griesti neesot bijuši un loga vietu aizpildījusi maza lūciņa. Ar lāpstu viņš uzracis sev nepieciešamo mazu dārziņu un, iedams muižas darbos, , ik gadu šo dārziņu paplašinājis. Nodzīvojis viņš 36 gadus . Mājas tuvumā atradies un arī tagad vēl ir neliels dīķis, ko viņš iesauca par „spoku dīķi”, jo šeit viņam rādījušies spoki. Vairākas reizes viņš gājis pie barona un lūdzis, lai dodot šim citur „rūmi”, bet barons neesot devis. Kādreiz, kad viņam atkal no muižas nākot pie dīķa „spokojies”, viņš tūlīņ aizbēdzis un atstājis „spokam” visu savu nabadzīgo mantu.

Pēc tam 1782. gadā šai vietā Viķu muižas barons ielicis kādu latviešu zemnieku **Juriku**. Viņam par gadu renti bijis jāmaksā 30 rubļu un jāiet muižas klausās. **Juriks**, kā jau latvju garā audzināts, bijis enerģisks uz darbu, un darbā tas atradis tik īsto sajūsmu un prieku. Māju viņš uzcēlis sev jaunū, lai gan nedaudz ērtāku, labāku un glītāku kā pirmo. Muižā viņš vairs tik labi nestrādājis, pielicis visu savu lielāko spēku un prieku savā saimniecībā un savā mājā. Muižkungs to esot ievērojis un 1801. gadā to izdzinis, ieliekot šai saimniecībā jaunu saimnieku **Kalniņu**. Kad Kalniņš šeit ienācis ar sievu, barons **Jendzels** uzlicis **uzlicis** renti par vienu gadu 50 rubļu un klausās. Aramā zeme bijusi 2 pūrvietas. Tā kā viņam esot bijuši arī kustoņi, tad tūlīņ tam bijusi jāceļ kūts. Kūts jumts esot bijis vēl no **kriļām** (egļu **koskām**). Pēc dažiem gadiem viņš cēlis māju un riju apvienotus vienā ēkā. Rija vārījuši ēdienu. **Pusmājas** jumts esot bijis no salmiem, bet rījai vēl no **kriļām**. Kalniņš nenogurstoši lidis līdumus un kultivējis neauglīgo apgabalu, padarot to par auglīgiem tīrumiem un viņņojošām druvām. Lini šeit agrāk diezgan labi padevušies un izstrādāts tad pārdevis. Citreiz Kalniņš ar sievu strādājuši caurām naktīm, gaisās dienas prasījuši muižas darbi. Bet drīz vien vecā Kalniņa spēki izsīkuši. Pēc 40 gadiem aktīva darba, tas slēdzis savas acis uz mūžu, atstājot savam 19 gadus vecam dēlam vēl daudz daudz nepadarītu darbu. Dēls, mantodams no tēva lielu darba enerģiju un tēva sētas mīlestību, nodzīvoja šeit 32 gadus. Varbūt viņa ģimene vēl tagad dzīvotu šai mājā , ja neuznāktu šausmīgie bada gadi, kari un visam beigās visu izpostošais mēris. Viņš strādāja tāpat kā tēvs, ar tikpat lielu dedzību un darba mīlestību, tā iekopdams vēl 4 ha zemes.

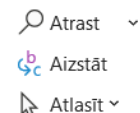
Tad 1873. gadā bijušais Viķu muižas barons **Knidners** ielicis šai vietā ilggadīgu muižas kalpu – manu tēvu, kurš bija 64 gadus vecs. Viņam bijuši 6 bērni, no kuriem vecākais bijis mans tētiņš. Dzīvojamās ēkas visas bijušas sagruvušas. Barons esot atvēlējis tikai vecu kaimiņa māju pārcelšanai, lai būtu pagaidām kur dzīvot, kamēr uzbūvējoties. Bet, kad pēc tam prasījuši jaunus baļķus mājas celšanai, barons neesot devis, jo esot tā pati māja par daudz laba. Pirmos 6 gadus katru gadu rente bijusi jāmaksā 50 rubļu un klausās: jāpļauj 8 pūrvietas siena; 2 pūri miežu, 2 pūri, rudzi, 2 pūri auzu, jānorauj 2 pūrvietas līnu un jāizved no muižas kūts 140 vezumu mēslu. Otros 6 gadus rente esot paaugstināta par 30 rubļiem 9t. i. 80 rubļi) uz vienu gadu un tās pašas klausās. Viņš ar bērniem daudz grūtus darbus strādājis gan muižas tīrumos, gan, vēl vairāk un centīgāk, savos laukos. Tad viņš nodarbojies vēl arī ar bīskopību. Šajā zemē ļoti padevušies griķi (arī tagad šī labība vislabāk aug), kas kā jau zināms, ir laba bitēm medus ražošanai. Medus tai laikā dārgi maksājis un tā viņš, pārdodot gan bites, gan medu, sakrājis diezgan daudz naudas ēku celšanai, kas bijis nepieciešams. Barons ēkas arī atļāvis celt, bet kokus par brīvu nav devis. Kokus tad viņš pircis un vispirms uzbūvējis kūti, tad māju, riju un klēti. Par tiem 6 gadiem, kamēr būvējies, rente nav bijusi jāmaksā. Jo straujāk gadi ritējuši, jo vairāk darba rezultātu bijuši saskatāmi mana vectētiņa laukos, tīrumos un arī pļāvās. Tad, kad 1885. gadā vectētiņš nopircis māju uz dzimtu no muižas barona **Mendena**, bijis jāmaksā tikai 200 rubļu, jo ēkas bija pašiem piederējušas. Zemes platība bijusi (un arī ir tagadējā) pavisam kopā 66 ha. Aramās zemes no tiem 10 ha, purvainš mežs 3 ha, purvainas pļavas, ko vectēvs, grāvējot un nosusinot purvu, ieguvis 7 ha. Purvos un nederīgā zeme 46 ha. Šais 22 gados mans vectētiņš daudz, pat ļoti daudz veicis savā saimniecībā, iekopjot tik daudz nederīgas noras un mitrus virsājus par saimniecībai derīgām plantācijām. Šai 1895. gadā tad mans vectētiņš norakstījis un uzticējis saimniecību manam tētiņam, kam toreiz bija 34 gadi. Mans tētiņš tad ar vēl lielāku prieku un mīlestību (kas skaidri redzams vēl tagad) stājies vēl pie daudz nepadarītu darbu izpildīšanas, kas bijis karstākā vēlēšanās. Vectētiņš vēl nodzīvojis 6 gadus, pamācīdams dēlu no kļūdām un priecādāties par dēla saimniekošanu. 1899. gadā viņš apmierināts savā 92 dzīves gadā aizgājis uz mūžīgo atpūtu.

Līdijas Vīrseš (Staiceles skolas 1946. gada skolotājas), bet šis kā skolnieces domraksts par savām tēva mājām.

Apakšvirsraksts	Izcēlums	Izteiksmīgs	Nosaukums
-----------------	----------	-------------	-----------

Create a PDF

Pievienojumprogrammas

Fonts

Rindkopa

Stili

Rediģēšana

Adobe Acrobat

Pievienojumprogrammas

264. Ķegumi – Rozēnos, EN
265. Ķekari – Hermanis Skujiņš, M, Salacas kr.kr. pie Staiķeles Rozēnu ceļa, EN
266. Ķelderi – Jānis Ludriķis, M, Rozēnos, EN
267. Ķencis – Pētera Ārgaļa mant., M, vecs., bija milzīgas ūdensdzirnavas, starp šķūņiem seni kapi, iespējamu vikingu, 2 km ZAA no Staiķeles, E103, EN
268. Ķesmes – Jānis Bērzs, vecs., nav, muižas lauku, Jāņkalna Z galā, E103, EN
269. Ķēras – nav, pie Ķesmes mājas, EN
270. Kīlas – 3737, Jura Šmita mant., vecs., Rozēnos, E103, EN
271. Ķirīši (Ķirītis) – Puršēnos, EN
272. Ķirķi – Pēteris Hincenbergs, M, vecs., nav, 2 km ZA no Staiķeles, E103, EN
273. Ķīši – Jānis Liepiņš, vecs., nav, bija pienotava, Rozēnos, E103, EN
274. Ķīšupes – mežsargmāja, tilts uz Ķīšiem, senais ceļš te bija, Rozēnos, EN
275. Ķīvītes – 285F, 6445, Ernests Bitmanis Jāņa d.; M, Rozēnos, EN
276. Lagasts – Eihenangerna
277. Laivenieki – Jānis Zvejnieks, nav, starp Kodāja p. un Saklaura p., pie Igaunijas robežas, NE, 99F, 15473, Rozēnu pagasts un muiža
278. Lāņi – 17F, Jānis Līsmāns, Viķos, EN
279. Lapiņi – 94F, 15455, Jēkabs Pallo, Rozēnos, Rozēnu muižas zeme, EN
280. Lapmeži – Jānis Feodorovs, M, nav, Viķos, Dzērves p. Z, EN
281. Laskiņi (Eihenangerna)
282. Lauciņi – Rozēnos, EN
283. Lauri
284. Laužņi – Fricis Rozītis, Limšēnos, EN
285. Lazdas – Limšēnos, EN
286. Leiši – Rūdolfs, Emma Bergs, M, vecs., nav, Puršēnos, EN
287. Lejasmēgras – Fricis Smilte, Rozēnos, EN
288. Lejasbrasli – Elmārs Saukums, Rozēnos, EN, 27F, 10030
289. Lejasdzirnavas - Krišjānis Upmalis, drupas, muižas laikā celtas, uz Līvupes, EN
290. Lejaseglītes (Limšēnu eglītes) – 3663, Jēkabs un Jānis Straumes, vecs., Limšēnos, E103, NE
291. Lejasglāži –

Apvidvārdi Staiceles pusē

Kunna - varde (kona -varde)
Kuncala – vēdzele
Junkars - slieka
Roidas- gruži, atkritumi
Sonnis - auns
Plaukstainie cimdi - dūraiņi
Penka - olu kultenis
Ķinka - kartupeļu biezputra
Kaš -kaķis (lībiešu)
Pencele, pancele - peļķe
Šnepe - sloka
Dukurs - sesks
Žmogs - skopulis
Strīķis - izkopts asināmā galoda
Striķis - virves gabals
Pīleņģis – pīlādzis
Uška – čūska
Tosa – tvans, dvinga
Lanka – slapja pļava

Gušņas – usnes
Vamzis - tērps
Beņķis - sols
Birste - suka
Brūzis - brūzis
Burlaks - laupītājs
Bunte - saišķis, kūlis
Bode - veikals
Deķis - sega
Doktors - ārsts
Gifte - inde
Ģīmis - seja
Jakte - medības
Klape -vārsts (klapes uz acīm)
knaps – mazs
knaš- jauks, skaists (Staicelē -ātrs, mudīgs)
Krēķis – sīlis
Rīģele – aizbīdnis
Koska – cieta miza

Ḳilas - Kilā- ciems, kīla -sēja

Ḳirīši (Ḳirītis)-kirī -raibaļa

Kīr-kūkums, kumpums, kir- pakausis

Dukuri

Tauči -Taucis -Lamuvārds resnam, neizveicīgam cilvēkam.(latv.)

Pīleņģi -pīlādži (lībiešu val.)

Kamas Kammas - Kamā -pūtelis, kamājovd-pūteļa milti, kamas milti (lībiešu v.)

Ḳirḳi

Šḳutes - Žagaru krāvums līdumu dedzināšanai (latv.)

Lauri - Lauri- Mūžzaļi subtropu koki, kuru aromātiskās lapas lieto par garšvielu; senajiem grieķiem un romiešiem lauru vainags simbolizēja uzvaru un triumfu.(Latv.)

Sprinči sprincis- princis(latv.)

Strūgas -strūga- Ūdens, lietus, plašāk — šķidruma šalts.

Šinka krogs -šinka -dzertuve (latv.)

Melderī -Viegli vīriešu svārki.(latv. val.)

ḲESMES- kestā -čaula, kesti-ar biezu ādu vai čaulu, koks ar biezu mizu, no koka serdes āmulas griezts dēlis vai skals, kešīl -dukurs, kestār - ḳesteris

KABIS (kabāt- kabata, kabāl -gabals)

KABIS- Zvejas rīks 3 cilvēku zvejai brienot, 4-5 m garš, līdz 2 m plats tīkls, sastāv no 2 daļām jeb spārniem, no kuriem katram gar apakšu un vienā galā ir līks, ragavu sliecei līdzīgs koks, ar to zvejo seklākās vietās 3 cilvēki brienot stumdami no dziļuma uz malu

KAMMAS kamm -ḳemme (igauņu val.)

KAPUKAS kaptēn-kapteinis, kapīļ-kaplis, kapīļto -kaplēt, ukāz- lepns

KRĀKAVI -krakšo -krakšķēt, brakšķēt, krākš-grieze

ḲELDERI - Ḳelderis (kēļ -mēle, kēldar –pagrabs

ḲĒRAS kēra -rakstība, vēstule, raksts, rakstāmrīks

LAGASTAS laigā -plats, lagdo -kails(lauks), laggo -šķirties, statsij - stacija, sta-varētu domāt, ka tas ir esošs, statisks, pastāvošs uut., statsij-stacija

UITAS uid -kauns, ud -migla, udā -šķēps, uigto -kaunināt

LĀŅI, laino -viļņoties

LILLES lilla -violets, lil-stobriņš, lil- stabule

JAUNKORBIS kor -loks, kora -spalva, apspalvojums, kora - ganāmpulks, kor -rats, ritenis, bis -bise.

RĪGAḲI riggi – rudzu, riggōz -rudzi(līb. v)

VIḲḲENI

VITAGAS

LOTKIN lot -dievkalpojums(līb.), kīṇ -šķūnis (līb.) lot/kub -draudze (līb.)

MAČKALNI

MANKAVAS

MARKAḶI-kalā, kala -zivs, mār -mēris (līb. val.), mārā -troksnis

MAZJURḶINI -jūr- sakne, kindo -art, kinā -sile(līb. val.)

MINḶINI – min- Ḷin-

MUNAS -munā -ola (līb. val.)

MUONENIEKI -muon -pārtika(līb. val)

MUJAKAS-mujā- smīns, kas – vai, kasso- kase, mujāl -mūs, mū/kēḶi-svešvalodas, jag-daḶa, jak-jaka, muini-sens

PAINĪTES -pāina -lietuvēns, spiediens, paino- spiest, uzsvērt, saliekties, paint -gans

PLANCIS – plaan-plāns, skatījums, shēma, plānojums (igauniski), platš -laukums(līb. val.) (Plansch -vācu kartēs rakstīts)

PORIEŠI- por -pāris, porī -drupans, trausls, trausls koks

PRŪSĪŠI-prūš -prusaks

PURŠENI pur -kalts, pur -drupačas, purro -sadrūpt, grauzt, krint, pua -svēts

LIMŠENI limmi -dūṇains ūdens, limā -gḶotas, dūṇas

PUŽAS -puzor -puduris

RAMUKAS – rammo -brietēt

RAUPES -rappi -netīrs

RIDUS -ridā- grabažas, riddo- uzkopt, krāmēt, rīdo-dreifēt ar tīkliem, ridlo-cirst, skaldīt

RUGĒNI – rugā -rugaine, rugājs, ruog-niedru,

RŪJAS -rujā -slims, slimība

SAČI

SKULMES -skūol -skola(lībiski), messias-mesija(lībiski), mesija- Senebreju valodas vārds ar nozīmi "svidītais", ko attiecina uz cilvēku, kuru Dievs izvēlējies par valdnieku; jūdaismā — dieva apsolītais glābējs; kristiānismā — Jēzus Kristus; islāmā — mahdī.(latviski)

MIKAS-mok- zobens, moka -desa, miklā -mikls, mitrs

STARBIṆI -starpinš-vaba, stirpas pēdējā starpa (posms). Vaba- Miets (viens no daudziem) žāvējamo zvejas tīklu uzkāšanai,zedenis, Zedenṇu žogs. (latv. val.)

JOGLAS (joug -upe)

Mājavārdi un vietvārdi

1. Muižu centri, to apkārtnē – mājavārdi ap muižām:

- Rozēni
- Vīķi
- Limšēni
- Dripatas
- Puršēni
- Limšēni
- Rīgaļi
- Muižnieki
- Mežsargi
- Dzirnava
- Krejotava

2. Mājavārdi, kas raksturo dabu – mežu un purvus:

- Mežvidi
- Mežstraute
- Mežnora
- Mežsargi
- Mežgrava
- Mežstraute
- Aizmeži
- Aizpuri
- Purgas

3. Ūdens un upes:

- Pārups
- Upmaļi
- Upeskalni
- Rožupes
- Jaungobiņa
- Ķīšupes
- Salacas
- Akmeņtērces

4. Reljefs:

- Kalniņi
- Kalnreinas
- Kalnķūrēni
- Ozolkalni
- Upeskalni
- Lejnieki
- Lejīgas

5. Mājavārdi, kas saistīti ar cilvēka dzīvi un nodarbošanos:

- **Krogzemes** – nosaukums, kas saistās ar krogu/kroga zemi
- **Melderīši** – saistāms ar dzirnavnieka jeb melderā nodarbošanos
- **Muižnieki** – norāde uz muižas vidi
- **Mūrnieki** – amatniecība
- **Kalēji** – kalēja amats
- **Mednieki** – nodarbošanās
- **Zvejnieki**
- **Mežsargmāja** – mežsarga dzīvesvieta
- **Bitenieki** – nodarbošanās
- **Bodnieki** - nodarbošanās
- **Dārznieki** –
- **Dravnieki**
- **Podnieki**

Staiceles teritorija vēsturiski atradās **Vidzemes lībiešu Metsepoles novada ziemeļu malā**, līdz 19. gadsimta pirmajai pusei to apdzīvoja Salacas lībieši. Vienlaikus mūsdienu Staiceles pagasts robežojas ar Igauniju.

Īpaši nozīmīgs ir **Kodajas jeb Sokas ezera apvidus** pie Igaunijas robežas. Nacionālā enciklopēdija norāda, ka tur 17. gadsimta beigās atradies igauņu ciems **Katakulāna**.

Mūsdienās esošie mājvārdi un vietvārdi norāda uz

dažādu valodu (lībiešu, latviešu, igauņu, vācu, zviedru u.c) un kultūru saskari, taču konkrēta mājvārda izcelsme ir jāpierāda atsevišķi.

«Vietvārdi un mājvārdi»

Staiceles apkārtnē uzskaitīti 650 mājvārdi (viensētas līdz 1940. gadam)

Par Igaunijas pierobežas - Staiceles pagastu (kādreiz Rozēnu pagastu) stāsta vairāki tūkstoši savāktu vietvārdu.

Vietvārds ir kā vēstures slānis, kurā saglabājusies informācija par senajiem iedzīvotājiem, viņu valodu, dzīvesveidu, nodarbošanos, apkārtējo ainavu un vēsturiskajiem notikumiem. **Staiceles apkārtnes vietvārdi veidojušies dažādu vēsturisku un valodu ietekmju saskares telpā**, un to izpētē būtiska nozīme ir Salacas lībiešu kultūrtelpai, Vidzemes izloksnēm un Igaunijas pierobežas tuvumam.

Pētot Staiceles apkārtnes vietvārdus, mājvārdus un senās apdzīvotās vietas, iespējams labāk izprast, kā veidojusies šī teritorija un tās kultūrvēsturiskā ainava. Vietvārdi atklāj saikni starp cilvēku un viņa dzīvesvietu – tie stāsta par **muižām, viensētām, cilvēku nodarbošanos, mežiem, upēm, purviem un teritorijas reljefu**.

Īpaši nozīmīgi ir senie mājvārdi un vietvārdi, kas laika gaitā saglabājušies kartēs, dokumentos un cilvēku atmiņās. Tie veido sava veida **vēsturisko karti**, kas palīdz izprast ne tikai konkrētas vietas nosaukumu, bet arī tās nozīmi un saistību ar apkārtējo vidi un cilvēkiem.

Tāpēc Staiceles apkārtnes vietvārdi un mājvārdi ir nozīmīga **vietējās kultūrvēstures un nemateriālā mantojuma daļa**. To apzināšana, izpēte un saglabāšana ir būtiska, lai šīs vērtības nepazustu un arī nākamās paaudzes varētu iepazīt un izprast sava novada vēsturi, valodu un kultūras mantojumu.

Vietvārdi. Purvi

Staicelē saka - purs

Planču purvs
Janīšu - liels purvs
Niedrāju purvs
Vīkšņu purvs
Vilku purvs - liels
Limšēnu purvs - liels
Dūcīša purvs - liels
Pirtsmeža purvs - liels
Ridus purvs - liels
Kodaja purvs. – liels
Painīšu purvs - liels
Dzirnu purvs - liels
Jāņkalna purvs – liels

Puršēnu purvs – liels
Zonepes purvs – liels
Zābaku purvs – liels
Mujakas purvs (Kabpurvs)
Ķenču purviņš
Kraukļu purviņš
Duņēnu purviņš
Menču purviņš
Rubeņu purviņš
Strenču purviņš
Mazais purviņš
Upīšu purvs
Dzērves purvs

Vietvārdi. Akmeņi.

Staicele saka - akrimš

Kabju akmeņš Salacā

Gederta akmeņš Salacā

Eža akmeņš Salacā

Eglīšu akmeņš Salacā

Upesmenča (Menču) akmeņš Salacā

Indiņu lielais akmeņš Salacā

Liepiņu akmeņš Salacā – apaudzis kā sala

Jaunzemju akmeņš Salacā

Gobiņu akmeņš pie Ūsiņu mājas, tīrumā – Vīkšņupītes kreisajā pusē

Lilles akmeņš Līvupē,

Augšdzirnavu akmeņš Augšdzirnavu ezerā (aizvests)

Odiņu akmeņš ceļmalā

Ozoliņu akmeņš Salacas krastmalā

Dzelzāmura akmeņš gravas krastā, nogāzē, ir zem grantskarjera ceļa, lejpus stādu audzētavas.

Strenču akmeņš tīrumā (nav)

Liels akmeņš 3,5 X 5 m ir Saču pļavā

Akmeņš ar krustu un skaitli 195 ir Urnīša ceļa malā

Atpūtas mājai pretī, Tauča tīrumā ir akmeņš, bļodakmeņš

Vietvārdi. Kapsētas.

Pie **Staiceles skolas** (izpostīti)

Pie **Dripatu mājām** (aprakti turku kara gūstekņi)

Pie **Vilka purva** (aiz Biteniekiem, neizpētīti)

Pie **Kapzemja** (zviedru kapsēta) –Bija zviedru laiku baznīca un apmetne, it kā Ivana Bargā laikā izpostīta. (Vēl par zviedru apmetni. Tur vispirms bijis igauņu KANTAKU LĀMS – ciems, kuru nopostījis Ivana Bargā karaspēks. Ir cilvēki, var uzrādīt baznīcas pamatus un veselības avotu, kas kaut kur purvā atrodas, arī Vilipēkšu salu.

Kodaju purvā, Vilipēkšu salā atrasti mirušo kauli. Še kara laikā slēpušies iebēgušie bēgļi un, nevarēdami sagaidīt kara beigas, tepat nomira un apraka.

Netālu no **Saliņas mājām** it kā bijusi kapsēta. Ir Brūkļenkalniņš. Vietējie par kapsētu nezina.

Pie **Kenča mājām** – kritušo kapsēta (neizpētīti)

Lauru pilskalnā neizpētīti, izpostīti.

Pie **Bitenieku** mājām

Dambji

Ridus dambis
Kūliņu dambis
Ķīšupes dambis

Stigas

Pieckrustu stiga
Pūču stiga
Vilklaužņu stiga
Ķesmes stiga
Painīšu stiga
Dadžu stiga
Griķu stiga
Stūreņu stiga
Veclēciemū stiga

Lejas

Liskleja – Vīķos
Ozoliņleja – pie Ozoliņiem
Vīķšņleja – pie Vīķšņa
Skolas leja – zem skolas
Ķekarleja

Pļavas

Strenču pļava
Ģederta līču pļava
Ēvertu pļava
Āpšu pļava
Bērzāju pļava
Ārgaļu pļava
Rubeņu pļava
Rudzīšu pļava
Līvupju pļavas - pļavu strēmeles papīrfabrikas
strādniekiem

Rīgaļu pļava
Ķirķu pļava
Fabrikas pļava
Liepiņu pļava
Dūcīšu pļava
Ķilas pļava
Mikas pļava
Planču pļava
Janīšu pļava
Indiņu pļava
Vilku pļava Eglītēs

Dzirnavas

Upes līči

Zirnāju līcis
Indiņu līcis
Kenču līcis
Liepiņu līcis
Upesmenču līcis
Eglīšu līcis
Ģederta līcis
Strenču līcis
Upīšu līcis
Fabrikas līcis
Dzelzāmura līcis

Īģes dzirnavas
Vīķu dzirnavas – dambis braucams
Rozēnu lejas dzirnavas
Rozēnu augšdzirnavas (Kalndzirnavas)
Mērnīeku dzirnavas
Dūņgravas dzirnavas
Ungurpils dzirnavas
Nuķu dzirnavas
Norēnu dzirnavas
Krogzemju dzirnavas
Kenču dzirnavas (Liepiņdzirnavas)

Dambji

Īģes dambis (dzirnavas)
Vīķu dambis (dzirnavas)
Staiceles fabrikas dambis
Lakstīgalu dambis
Staiceles mazais dambis
Dūņgravas dambis
Kalna dambis (dzirnavas)
Lejasdzirnavu dambis
Augšdzirnavu dambis
Gaņģu dambis (elektrostacija)
Norēnu dambis (elektrostacija)
Mežsargu dambis zivju dīķim Limšēnu „Mežsargos”
Dzelzāmura senatnes dambis (nav)
Starbiņu dambis (caurtece)
Staiceles centrā dambis

Salacas upes tači

Kabju tacis
Ģederta tacis
Upesmenču tacis
Ramukas tacis
Limšēnu tacis
Vīķšņu tacis
Ķekaru tacis
Ceplenieku tacis
Dripatu tacis
Ķūrēnu tacis

Salas

Zaļumsvētku vietas

Kalniņi

Āpškalns
Ribinkalns
Tēraudkalns
Ķirķu kalns (bûtībā krasts)
Rukkalns
Rungkalns
Bērzkalniņš pie Menča
Lustūžkalns

Menču saliņa
Vīķu saliņa
Ģedertu saliņa
Ķekaru salas
Vīkšņu saliņa
Odiņu salas

Graudiņu līcis
Āpškalniņš
Vīķu saliņa
Jaunzemju līcis
Siliņu priedēs
Staiceles parkā
Dzelzāmura līcī
Mašīnlīcī
Tēraudkalnā
Cūku līcī
Ridus birzē
Marenkaktā
Skolas līcī
Norplacī
Ķīškalniņā
Gaņģu līcī
Zirnāju līcī

Meži

Siliņu mežs
Arnavu mežs
Pūces mežs
Rīgaļu mežs
Indiņu mežs
Jaunzemju mežs
Vīķu skolas mežs
Duņēnu mežs
Menču mežs
Eglīšu mežs
Ģederta mežs
Strenču mežs
Līciemui mežs
Graudiņu mežs
Upīšu mežs
Griķu mežs
Ēverta mežs
Āpšu mežs

Rubeņa mežs
Zemturu mežs
Ziediņu mežs
Kenču mežs
Silaņu mežs
Krieviņu mežs
Ūciema mežs
Rēciema mežs
Staiceles skolas mežiņš
Karogsils
Ridus birze
Bērzkalniņš pie Upesmenča
Kūliņu mežs
Kraukļu mežs
Ramukas mežs
Kociņmežs
Mīlīšu mežs
Ramukas siliņš

Ziemas ceļi

No Miku mājām caur purva mežu gāja taka – ziemas ceļš uz Niedrāju. Sauca par Čikstu ceļu

No Bergina mājām uz Ribinkalnu caur purva mežu gāja taka

No Saulrieta mājām uz Mucenieku gāja ceļš

No Limšeniem, caur purvu, gāja ziemas ceļš uz Kīlu.

No Upītēm gāja ziemas ceļš - stiga cauri uz Lejasmunām

No Kīlām gāja ziemas ceļš cauri Vilku purvam uz Kīsi (Vilkpuru stiga) - Kīšupi

No Rozēnu Liepiņiem gāja ziemas ceļš (varēja arī vasarā iziet), caur Planču lukstu uz Staiceli, arī garām Broma pilij uz Ainažu ceļu pie Kociņu mājas.

No Puršēnu skolas gāja ziemas ceļš gar Puršēnu purva malu uz Kammām

No Staiceles dzelzceļa stacijas gāja meža ceļš – stiga uz Pieckrustu stigu un tālāk uz 4 pusēm (uz Joglām.)

Ziemas ceļš gāja no Paegļa, garām Pūcēm uz Kīrķi.

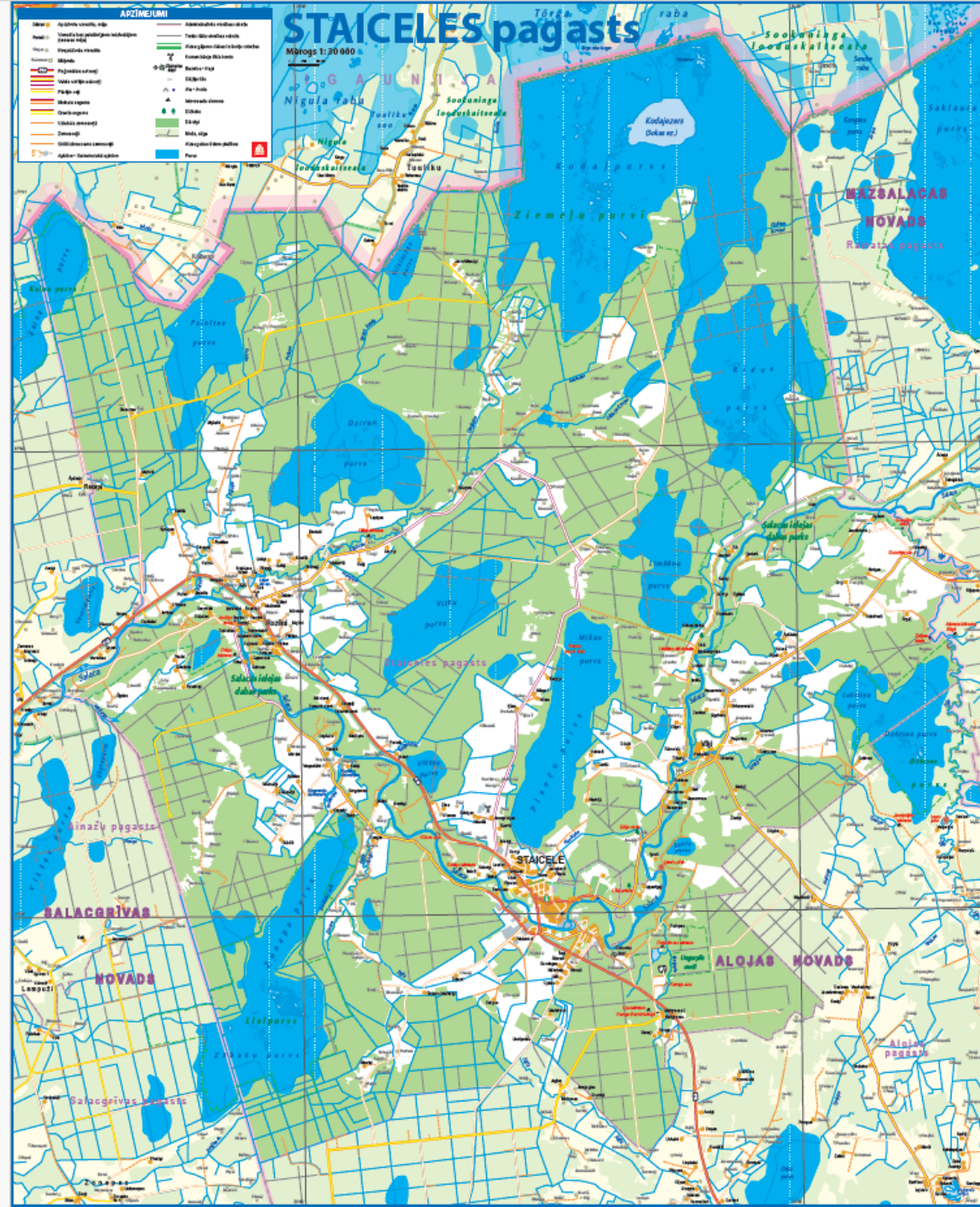
No Kīrķa gāja zimas ceļš uz Papardītēm un tālāk uz Janīti.

No Āpškalna gāja ziemas ceļš cauri uz Strenci.

No Pļavnieka gāja ziemas ceļš, kurš aiz Āpškalna uzgāja uz pirmo ziemas ceļu, kas iet uz Strenci.

No Silkalēja gāja ziemas ceļš – stiga uz Karogu un arī caur Greizo gravu Līdz Vīķu – Alojas ceļam.

1935. gadā Valmieras apriņķa **Rozēnu pagasta** platība bija 237,7 km² un tajā dzīvoja 3297 iedzīvotāji

Secinājumi

Staiceles apkārtnes vietvārdi un mājvārdi ir nozīmīga kultūrvēsturiskā mantojuma daļa. Tie nav tikai nosaukumi kartē – tajos saglabājusies informācija par cilvēkiem, viņu dzīvesvietām, nodarbošanos, apkārtējo dabu un vēsturiskajiem notikumiem.

Pētījums parāda, ka Staiceles apkārtņē īpaši nozīmīga ir saikne ar **Rozēnu, Vīķu un Limšēnu muižām**, kā arī ar senajām apdzīvotajām vietām un viensētām. Mājvārdi, piemēram, *Muižnieki, Krogzemes, Melderīši, Kalēji, Mūrnieki, Mežsargi*, ļauj saskatīt cilvēku nodarbošanās un dzīvesveida pēdas, savukārt *Mežvidi, Mežstrauti, Upmaļi, Pārupes, Kalniņi* un citi nosaukumi raksturo apkārtējo ainavu.

Īpaša nozīme ir **purvu, upju, mežu un citu dabas objektu nosaukumiem**, jo tie saglabā senus priekšstatus par apkārtējo vidi. Vietvārdu daudzveidība liecina arī par Staiceles apkārtnes vēsturisko daudzslāņainību un atrašanos **Salacas lībiešu kultūrtelpas un Igaunijas pierobežas tuvumā**.

Tāpēc vietvārdu un mājvārdu saglabāšana ir būtiska, lai arī nākamās paaudzes varētu iepazīt savas dzīvesvietas vēsturi, valodu un kultūras mantojumu.

Saglabājot vietvārdus, mēs saglabājam arī stāstus par cilvēkiem un vietām, kas veidojušas Staiceles apkārtni.

Paldies par uzmanību!

TIENŪ!

